

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти
на тему:

«ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА І ВІЙСЬКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ГЕНЕРАЛА МИРОНА ТАРНАВСЬКОГО (1869–1938)»

Студентки IV курсу, групи СОІз-41

Спеціальності 014

«Середня освіта (Історія)» ОР «Бакалавр»

Приходько Адріана Валеріївна

Керівник: доцент, к.і.н. Єгрешій О. І.

Рецензент: к.і.н. Міщук А.І.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ І. ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ТА ПОЧАТОК ДІЯЛЬНОСТІ.....	7
РОЗДІЛ ІІ. ВІЙСЬКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ МИРОНА ТАРНАВСЬКОГО.....	26
РОЗДІЛ ІІІ. ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ МИРОНА ТАРНАВСЬКОГО.....	40
РОЗДІЛ ІV. МОЖЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ТЕМИ ДО ШКІЛЬНОЇ ПРОГРАМИ.....	58
ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	69
ДОДАТКИ.....	73

ВСТУП

Актуальність теми підкреслюється довгим історичним досвідом існування українських військових сил та їх вагомою роллю у великих конфліктах, зокрема у найбільш масштабних війнах XX ст. Хоча нажаль українці в силу зрозумілих причин змушені були боротися в лавах чужих збройних сил, переважно російської та австрійської. Разом із тим, досвід чітко підтверджує, що жодна армія незалежно від свого рівня боєздатності не може досягти перемоги без кваліфікованих і досвідчених військових лідерів, які нею командують. Ключове значення для армії має генеральний і офіцерський корпус, що є таким собі «становим хребтом війська», що зберігає історичний військовий досвід, національні військові традиції та спадкові знання поколінь.

Тривала і напружена боротьба українського народу за державність привела до формування власної національної армії та вибору численних видатних військових діячів, включаючи генералів, які стали ключовими учасниками великих битв за незалежність України. Військові лідери здобули великий досвід під час Першої світової війни, коли Український Легіон Січових Стрільців брав участь у визвольних змаганнях 1914 р., що стали своєю чергою важливою складовою української військової історії. Генерал-четар Мирон Омелянович Тарнавський (1869–1938) був якраз активним учасником українських національно-визвольних змагань, керуючи 100-тисячною Галицькою армією.

Протягом тривалого періоду, під час комуністичного тоталітарного режиму, збройна боротьба українського народу за державність на Наддніпрянщині та західноукраїнських землях була систематично замовчувана або жорстоко фальсифікована заангажованою історіографією. Радянські історики ігнорували аспекти формування державності та прагнення українського народу до незалежності, розглядаючи Українську Народну Республіку (УНР) і Західно-Українську Народну Республіку (ЗУНР) як контрреволюційні антинародні утворення.

Набуття Україною незалежності стало значним поштовхом для розвитку історичної науки, що надало вітчизняним вченим можливість по новому вивчати

історичні події першої половини ХХ ст., опираючись на архівні документи та спадщину. Адже відкрилися раніше заборонені фонди українських архівів, зокрема, київських та львівських. Попри те, що нині не існує окремого фонду Мирона Тарнавського, багато цінних для нас документів розкидані по інших архівах.

На наш погляд, сучасні українські дослідники недостатньо вділяють уваги біографії, зокрема військової Мирона Тарнавського. Хоча Українська національно-демократична революція 1917–1921 рр. показала, що в Україні є багато талановитих воєначальників, палких патріотів, які віддали боротьбі за державність свої найкращі особисті якості, включаючи хоробрість і військовий талант. Важливо відзначити правильний висновок козака Армії УНР та письменника Євгена Маланюка, який підкреслив: «Українці не вміють шанувати своїх героїв. Там, де відсутня повага до видатних особистостей, не може виникнути традиція, що відіграє таку важливу роль у вихованні Нації та в накресленні її історичних завдань та шляхів». Серед таких видатних полководців варто назвати й Мирона Тарнавського.

Таким чином, думається, що нашій темі притаманна і суспільна і наукова актуальність.

Джерельна база і наукова розробка теми. Серед першоджерел ми можемо виділити періодичні видання «Армія України» [9], «Вперед» [10], «Діло» [11], «Український історик» [12], «Український стрілець» [13]; окрему мемуарну літературу, зокрема невеликі статті відомого громадсько-політичного діяча Дмитра Паліїва «Генерал Мирон Тарнавський», поміщений у «Літописі Червоної Калини» [29] та статті цього ж автора «За генералами. Жмут спогадів», поміщений у «Календарі Червоної Калини» за 1935 р. [30].

Останнім часом в Україні з'явилися значущі праці у сфері біографістики, зокрема від вітчизняних істориків. Але до сих пір актуальні вагомі монографічні дослідження відомих львівських авторів Миколи Литвина та Кім Науменка «Історія галицького стрілецтва», що вийшла друком у Львові 1990 р. [47] і цього ж тандему авторів солідна монографія «Історія ЗУНР» [48]. Ці відомі речі містять

чимало пізнавальної інформації і про Мирона Тарнавського. Окрема мова про статтю відомого прикарпатського історика Петра Арсенича «Славні галицькі священичі родини з XIX – поч. XX ст. та їх роль у духовному і культурно-громадському житті Галичини» [34] і Василя Вериги «Визвольні змагання в Україні. 1914–1923» у двох томах, що вийшла друком у Інституті українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1998 р. [36]. Серед методичних розробок варто виділити книгу К. Баханова «Професійний довідник вчителя історії», що побачила світ у 2012 [51]; посібник тандему авторів Ф.Левітаса і О. Салати «Методика викладання історії. Посібник вчителя» (2006 р.) [52]. Слід виокремити відому методичну розробку О. Пометун «Методика навчання історії в школі». Видання вийшло друком у Києві, у видавництві «Генеза» у 2005 р. [53].

На наш погляд, нині в українській історіографії відсутні комплексні наукові праці, присвячені постаті Мирона Тарнавського.

Зважаючи на актуальність теми, гостру потребу повернути нашому народу його національних героїв, визначити наукове та суспільно-політичне значення української біографістики, а також недостатню вивченість життя й діяльності Мирона Тарнавського, авторка дипломної роботи обрала *мету* дослідження – проведення комплексного та об'єктивного аналізу життєвого шляху й громадсько-політичної і військової діяльності генерала Мирона Тарнавського (1869–1938). Окремий сегмент мети - спроба застосування тематики до закладів загальної середньої освіти.

Реалізація поставленої мети включала ряд *завдань*:

- Вивчити фактори, які вплинули на формування свідомості Мирона Тарнавського на тлі соціально-політичного життя Галичини другої половини XIX – початку XX ст.;
- розкрити військову діяльність Мирона Тарнавського;
- проаналізувати внесок діяча в громадське життя краю міжвоєнної доби;
- визначити можливості адаптації теми до шкільної програми.

Об'єкт дослідження – громадсько-політична і військова діяльність генерала Мирона Тарнавського; можливості адаптації теми до закладів загальної середньої освіти.

Предметом дослідження є: формування світогляду та початок діяльності Мирона Тарнавського, військова та громадсько-політична діяльність цього діяча, а також можливості застосування матеріалів теми до програми ЗЗСО.

Хронологічні межі дослідження охоплюють роки життя цього діяча, тобто 1869–1938 рр. Цей період включає його участь у Першій світовій війні, українсько-польській війні та українсько-більшовицькій війні, а також його співпрацю з громадсько-політичними, ветеранськими організаціями та об'єднаннями у міжвоєнний період.

Територіальні межі дослідження обумовлюються територією проживання і військовими локаціями, де брав участь у військових кампаніях Мирон Тарнавський. Йдеться про територію Галичини, Наддніпрянщини, сучасної Польщі.

Методологічна основа роботи. До вивчення нашої теми можна підходити, використовуючи різні методи дослідження. До таких методів належать: біографічні дослідження, архівні дослідження, літературний аналіз статей та книг, аналіз біографій й метод практичного застосування інформації, метод моделювання, метод узагальнення.

Наукова новизна бакалаврської роботи визначається тією обставиною, що нині по суті не існує комплексної розробки життя і діяльності Мирона Тарнавського. Хоча авторка цих рядків розуміє, що «на рівні бакалаврської роботи» важко претендувати на стовідсоткову наукову новизну бо багато українських істориків вивчають цю постать, використовуючи матеріали архівів. Наукова новизна, на наш погляд, полягає також у пошуках адаптативності теми до ЗЗСО.

Практичне значення теми. Даний матеріал може використовуватися в семінарських роботах, лекційних та вебінарних роботах. Він може також

знадобитися в красзнавчих, літературних цілях, на уроках історії України та української літератури.

Структура дипломної роботи складається зі вступу, чотирьох розділів, висновку, списку використаних джерел (53 позиції) та п'ять додатків.

РОЗДІЛ І. ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ТА ПОЧАТОК ДІЯЛЬНОСТІ

Мирон Тарнавський (див. Додаток А) народився 29 серпня 1869 р. у селі Барилів, що тоді належало до Радехівського повіту. Він народився в сім'ї священика, яка мала тісні родинні зв'язки з Маркіяном Шашкевичем, відомим письменником та одним із лідерів національного відродження на західноукраїнських землях. Батько Мирона, отець Еміліян (1845-1918) (див. Додаток Б), служив парохом греко-католицької церкви у невеличкому Бариліві (згідно з переписом 1880 року, тут проживало 758 осіб у 90 дворах). Мати Мирона, Йосифа, походила з роду Малицьких. Варто зазначити, що рід Тарнавських був справжньою священичою династією. «В генеалогічному дереві родини, – розповідала представниця роду Романна Тарнавська з Львова, – часто повторюються села-парохії: Підлисса, Ясенів, Верхобуж, Мшанець, Скварява, Куликів, Барилів, де з роду в рід священиками служили Тарнавські або поріднені з ними отці» [29, с. 3].

Батько Мирона Тарнавського, отець Еміліян, та його численні родичі, що належали до галицької еліти (Авдікевичі, Дольницькі, Купчинські, Чайковські та інші), відіграли значну роль у формуванні світогляду та фахового становлення майбутнього головнокомандувача Галицької армії. Важливо також згадати про вплив першого вчителя барилівської сільської школи, Луки Буцманюка, який був батьком відомого старшини Легіону Українських Січових Стрільців і Галицької армії, фронтового митця-побратима Юліана Буцманюка [32, с. 23].

Дитинство та юність Мирона Тарнавського припали на період бурхливого розвитку українського національно-культурного відродження в Галичині у другій половині XIX століття. Цей процес значною мірою був ініційований греко-католицьким духовенством, яке користувалося високим соціальним статусом в Австро-Угорській імперії та мало безмежну довіру галицького селянства, що становило більшість населення краю. Історик Михайло Грушевський у своїй праці «З історії релігійної думки в Україні» підкреслював: «В Галичині українська уніатська церква стала національною і тісно пов'язалася з

народним життям, інтелігенцією та масами. Ці зв'язки не обмежувалися лише релігійною сферою, але й охоплювали національні, культурні та політичні аспекти. Це стало можливим завдяки тому, що духовенство, натхненне ідеями національного відродження, почало активно брати участь у політичному та національному русі українського народу.» Варто зазначити, що на виборах 1873 року до Державної Ради з Галичини 11 з 16 українських послів були священиками. Цей факт красномовно свідчить про значну роль духовенства у національному житті краю [35, с. 56].

З давніх-давен священицькі родини Галичини відігравали важливу роль у духовному, культурному та політичному житті українського народу. Їхні представники не лише несли свою духовну місію, але й активно брали участь у національному відродженні та визвольній боротьбі. Не дивно, що саме з цих родин вийшли численні видатні особистості, які зробили значний внесок у розвиток України. Серед них – митрополит Андрей Шептицький, президент ЗУНР Євген Петрушевич, голова її уряду Кость Левицький, політичні діячі Олександр Барвінський, Володимир Охримович, Степан Бандера, воєначальники Мирон Тарнавський, Віктор Курманович, Роман Дашкевич, Роман Шухевич, а також письменники, композитори та інші активні учасники національно-визвольної боротьби ХХ століття. Ці люди, виховані в кращих традиціях українського патріотизму та віри, присвятили своє життя служінню рідному народові. Вони стали взірцем для наслідування та залишили глибокий слід в історії України [34, с. 10-14].

Мирон не був «урбаністом» – життя в місті було не дуже для нього цікавим, бо він звик до села, відтак не міг звикнути до чужомовної школи та національних обмежень міста. Згодом батько Мирона перевів його до Львівської гімназії, сподіваючись, що це таки допоможе, але хлопець так і не зміг зжитися з великим містом. Його успіхи в навчанні почали падати, і він навіть почав прогулювати уроки. Нарешті, батько Мирона не витримав і відправив сина додому в Барилів [33, с. 459].

Після закінчення початкової школи у Барилові, у 1882 році, Мирон Тарнавський успішно склав іспити та був зарахований до другого класу Бродівської державної німецької гімназії, адже інших в місті не було. На час навчання він поселився в Українській бурсі разом з іншими приїжджими гімназистами з повіту. Броди того часу були одним із найважливіших торгових центрів Австро-Угорської імперії, поступаючи лише Львову та Кракову. Місто займало таке вигідне місце завдяки своєму географічному розташуванню на перехресті торгових шляхів та залізничного сполучення з Росією та Німеччиною. Окрім цього, у прикордонному місті розміщувалися митний інспекторат, торгово-промислова палата, а також консульства Росії та Пруссії. Варто зазначити, що серед 20-тисячного населення Бродів українці становили лише 1,5 тисячі осіб. Решту ж мешканців складали поляки (близько 3,2 тисячі) та євреї (близько 15 тисяч). Через це, на відміну від інших регіонів Галичини, процес національного відродження в Бродах розгортався значно повільніше, що пояснювалося, зокрема, й помітним впливом москвофільства [37, с. 523].

Отже, ми бачимо як виховання та оточення впливають на розвиток особистості. Мирон Тарнавський, вирішивши в сільському середовищі, де батько був греко-католицьким священиком, проявляв здібності та жвавість у дитинстві. Хоча його батько сподівався, що навчання в міській гімназії допоможе Мирону, він не зміг адаптуватися до міського життя та чужомовної школи. Його успіхи в навчанні падали, але коли було прийнято рішення відправити його назад до села, Мирон знову ожив та зосередився на навчанні. Цей приклад показує, як важливе значення має оточення та підтримка в розвитку особистості. Для Мирона сільське життя було сприятливим середовищем, де він міг повернутися до нормального навчання та розвитку своїх здібностей під керівництвом домашнього вчителя. Цей випадок підкреслює, що успіх у навчанні та розвиток особистості залежать від належного середовища та підтримки, особливо у формативний період дитинства та юнацтва.

Багатоетнічне середовище Бродів та вплив москвофільства негативно впливали на навчання Мирона Тарнавського в гімназії. «Моє життя кардинально змінилося, – згадував він про бродівський період. – Місто, вокзал, німецька мова,

чужі люди. Життя нецікаве, одноманітне. З'явилася нехіть до всього, а головне – до науки на складних, чужих мовах - німецькій та польській. Єдиними предметами, які я щиро любив і з задоволенням вивчав, були математика та фізика» [12, с. 5-8]. У 1883 році юнак намагався продовжити навчання у львівській гімназії, але вже наступного року повернувся до Барилова. Протягом двох років він підготувався та знову склав вступні іспити до шостого класу Бродівської гімназії.

Наведемо наступну цитату: «Привіз ото мій старший брат чудового пістоля, що ним стрілилось шротом горобців. Склалося так, що пістоль був набитий. Брата не було в хаті. Пістоль опинився в моїх руках. Як би тут забавитись? Недовго думаючи, метнувся до кухні. Тут служниця мила посуду. Я глянув на неї грізно та перестеріг, що застрілю її. Коли моя погроза не зробила сподіваного вражіння на дівчині, я прицілився їй в обличчя та для більшого ефекту потягнув за язичок, щоби «тріснуло». «Тріснуло» добре, бо зчинився несподіваний гук, клуб диму, а далі дикий вереск поціленої дівчини» [32, с. 34].

У гімназійному житті національні моменти були незначними. Хоча українці, поляки та євреї утворювали три окремі групи, що відрізнялися мовою та внутрішніми відносинами, їхні взаємовідносини були в основному лояльними та приязними. (Треба мати на увазі, що Броди були дуже мультинаціональним містом на ту пору). Усі вони були свого роду «замкнені у залізний обруч шкільної дисципліни та примусу до навчання», тому не мали можливості відчувати вир життя та наявність національних конфліктів, які щодня спалахували навколо. Вони не могли уявити, що доля колись поставить їх на ворожі фронти [31, с. 8-9].

На тлі загального піднесення українського національного руху в Галичині, наприкінці XIX століття, Броди не стали винятком. Одним із головних проявів цього руху була діяльність товариства «Просвіта», заснованого 1868 року. Ця організація, що охопила своїм впливом усі сфери культурного та соціально-економічного життя українців краю, розгорнула активну роботу по всій Галичині, в тому числі й у Бродівському повіті. За ініціативи керівництва «Просвіти», таких відомих діячів, як О. Огоновський, Ю. Романчук, О.

Стефанович, К. Левицький та Є. Олесницький, в Галичині було створено цілу низку товариств, які залучали до своїх лав тисячі української молоді. Серед них – гімнастично-спортивне товариство «Сокіл», засноване В. Нагірним (перші осередки якого з'явилися на Тернопільщині у 1891 році), а також парамілітарне товариство «Січ», засноване пізніше К. Трильовським. У цих організаціях українська молодь здобувала не лише фізичну підготовку, але й проходила морально-політичне загартування, формуючи в собі національну свідомість. «Суспільна діяльність українських громадських організацій Галичини у кінці XIX – на початку 30-х років XX століть – це унікальне явище в історії нашого народу», слушно зазначає сучасний дослідник Б. Савчук. «Розвиваючись в умовах австрійської та польської державно-політичних систем, ці організації мали значний вплив на формування світогляду українців, сприяли їхньому соціально-правовому захисту та розвитку культури ведення господарства. В умовах асиміляції та дискримінації, з якими стикалося українське населення краю, діяльність цих організацій мала неоціненне значення для збереження національної ідентичності та етнічної самобутності трьох поколінь українців Галичини.» [30, с. 32-45].

Важливо зазначити, що протягом останніх трьох років навчання Мирона Тарнавського в Бродівській гімназії (1886-1889) українські національні культурно-освітні та молодіжні осередки в цьому місті тільки зароджувалися. Лише за підтримки «Просвіти» галицька молодь мала можливість об'єднуватися та організовувати спільні походи, зокрема до Підлисся, на Білу Гору Маркіяна Шашкевича, де проводилися молодіжні фестивалі. Після успішного закінчення Бродівської гімназії весною 1889 року перед Мироном Тарнавським, на відміну від Івана Труша, який вступив до Краківської академії мистецтв, постало питання вибору професії чи подальшого навчання у виші. Священицька кар'єра його не приваблювала, як і правничий факультет Львівського університету, який закінчили майже всі майбутні державні та політичні діячі ЗУНР. Зрештою, часу на роздуми було небагато, адже його мобілізували на однорічну службу до австрійської армії [28, с. 93].

1887 р. Мирон Тарнавський урешті закінчив гімназію та вступив до старшинської школи у Львові. Згодом, після закінчення школи він отримав офіцерський чин і був призначений на службу до прикордонного гарнізону Бродів.

Додамо, що після закінчення гімназії молодий Мирон Тарнавський не мав часу спланувати майбутнє. Йому потрібно було негайно з'явитися до військової влади для відправлення на однорічну службу. Але півроку старшинської школи у Львові залишилися у його пам'яті назавжди. Суворий військовий режим був би для нього навіть приємним спогадом, якби не певні вияви «дідівщини» – були приклади знущання неосвічених підстаршин [37, с. 23].

Зрештою, Мирон Тарнавський отримав перший військовий вишкіл у старшинській школі у Львові та в 30-му курені (батальйоні) польових стрільців у Бродях. Після закінчення навчання він отримав чин лейтенанта. Мирон Тарнавський вірогідно хотів продовжити службу в армії, але йому було важко прийняти це рішення, оскільки українці в той час неохоче йшли на військову службу.

Вплив на подальше життя Тарнавського, на наш погляд, цілком визначально сформувався через невелику й ледь помітну подію. У ході традиційного візитаційного об'їзду митрополит Сембратович завітав до Чанижа, де його швагро, священик, приймав гостей. Також тоді він сам перебував у гостях. Під час прийому у швагра, організованого з нагоди візиту митрополита, запросили графа Баденія та його дружину. У зв'язку з тим, що швагро був зафіксований в розмові з митрополитом і графом, він поклав на Мирона обов'язок розважати інших гостей та виконувати обов'язки майстра церемоній (бути таким собі тамадою). У цій ролі він відчував себе дуже комфортно, особливо враховуючи, що на ньому був четарський однострій, який Тарнавський не забув надіти з нагоди цього урочистого заходу. Його охайний вигляд, молодість (тоді йому було лише двадцять два роки) і офіцерський однострій, очевидно, вразив графа, оскільки той під час бесіди, розпитував про його плани та передав записку, в якій доручив Мирону Тарнавському працю в управлінні Краєвого Відділу [15, с. 30].

Зрештою, Мирон Тарнавський отримав посаду в Красьому Виділі у Львові, але незабаром після цього отримав запит від військової влади щодо переходу на чинну службу. М. Тарнавський одразу ж погодився на цю пропозицію та був призначений до 13-го батальйону польових стрільців у Тарнові. Так почалася військова кар'єра майбутнього генерала Мирона Тарнавського [20, с. 134].

По розрахунках на майбутнє Тарнавський визнавав, що ймовірності отримати високу посаду для нього були невеликі. Для такого досягнення не вимагалось бути українцем, але потрібно було мати підтримку, значні фінансові ресурси, впливові знайомства і благополучне походження, яке дозволяло б використовувати «фон» в своєму прізвищі. На жаль, жодної з цих умов молодий старшина не володів, тому високі амбіції виникали рідко. Тим не менше, мрії керували Мироном, – він прагнув отримати ступінь майора.

Можна сказати, що метою морального виховання Мирона Тарнавського як вояка було виростити у собі в першу чергу австрійського патріота. Це практично виражалося у вправі, яку інструктор підстаршини проводив у перші дні рекрутського вишколу. Він малював два суміжні кола на землі перед вояком і ставив по одному воякові у кожне коло. Потім вказував їм взаємодіяти та вивчати, як один одного намагається викинути з кола. Це демонструвало принципи територіальної власності і водночас служило засобом виховання патріотизму серед товаришів.

Мирон Тарнавський свідомо обрав військовий шлях, адже вірив, що це принесе користь українському народу. Хоча ставлення населення до військових того часу було неоднозначним, здебільшого негативним. «Згадуючи про це зараз, - писав М. Тарнавський, - я вважаю, що нерозуміння важливості наших військових фахівців, хоча й виправдане обставинами того часу, згодом завдало великої шкоди. Саме брак досвідчених військових та кваліфікованих командирів чи не найбільше вплинув на нашу поразку у визвольних змаганнях. Я завжди пам'ятаю слова одного знайомого: кілька українських генералів в австрійській армії могли зробити більше для нашої справи у Відні, ніж вся тогочасна парламентська репрезентація. А що вже казати про події 1918-1920 років...» [32, с. 76].

Окрім труднощів військової служби, Мирон Тарнавський стикнувся з прикροщами, пов'язаними з його походженням та соціальним статусом офіцера в австро-угорській армії. Він згадував, що для визнання та просування по службі "не потрібно було бути українцем", а натомість важливо було мати протекцію, значні кошти та корисні знайомства. Проте ці проблеми не надто його обтяжували. З перших днів командирської служби він дбав про фахову підготовку своїх підлеглих, вимагаючи від них ретельного вивчення військової справи, засвоєння бойового досвіду та фізичного розвитку. Відомий дослідник-біограф українського генералітету К. Науменко називав М. Тарнавського «білою вороною» серед австрійського офіцерства. Він відрізнявся демократичним ставленням до підлеглих стрільців і підстаршин, вбачаючи в них, насамперед, людей з індивідуальними характерами. Хоча офіційною мовою була німецька, він спілкувався з українцями, яких у 18-му полку Крайової Оборони була більшість, виключно рідною мовою, чим завоював їхню повагу [17, с. 64].

1899 року Мирона Тарнавського було підвищено до звання поручника (обер-лейтенанта) та призначено до 77-го полку піхоти, що дислокувався у Самборі. На відміну від інших офіцерів, він ніколи не прагнув перебратися до Відня, Будапешта чи інших великих міст Австро-Угорської імперії. Його цілком задовольняла служба в невеликих галицьких містечках, адже вона не відволікала його від виконання прямих обов'язків і не вимагала значних витрат, яких не дозволяв його скромний оклад. Самбір того часу був повітовим центром з населенням близько 13 тисяч осіб, де більшість жителів займалися ремеслом та торгівлею. Місто було пов'язане зі Львовом залізницею. Саме у Самборі Тарнавський вперше почав знайомитися з місцевими українськими громадсько-політичними та культурно-освітніми діячами, серед яких були професор В. Левицький, засновник «Руського Педагогічного Товариства» Т. Біленький, активіст молодіжного руху С. Сілецький, письменник А. Чайковський, організатор і керівник повітової «Просвіти» адвокат Д. Стахура, лікар О. Цюк, парох і декан о. Ф. Рабій та інші. За можливості він зустрічався з ними на засіданнях просвітницького клубу «Бесіда» в Народному Домі, де діяли бібліотека,

самодіяльні гуртки, і який був центром духовного життя українців міста і повіту. Разом із самбірчанами молодий офіцер зустрічав Івана Франка, якого було висунуто кандидатом у депутати австрійського парламенту. Хоча через превентивні заходи влади за участю поліції та фальсифікації виборів Франку не вдалося перемогти, вдячний політичний діяч і письменник не забував своїх виборців [45, с. 67].

Під час служби в Самборі (до 1907 року) Мирон Тарнавський під впливом національного руху та знайомства з діячами українських політичних партій, зокрема радикальної та національно-демократичної, серед яких були Іван Франко, Юліан Романчук, Кость Левицький, Євген Петрушевич та інші, остаточно сформував свої політичні погляди та визначився з ідейними концепціями щодо перспектив розвитку українського суспільства. Згодом він згадував, що як військовик не міг бути членом товариства «Бесіда», але «все ж таки частенько траплялась нагода побалакати з своїми людьми та довідатися не одного. Ці розмови та спілкування з українськими колами значною мірою пробудили в ньому національну свідомість.» [23, с. 53-54].

Узагальнимо, що Мирон Тарнавський був талановитим офіцером, але він також був знавцем української мови та культури. Він народився в українській родині в Галичині і навчався в українських школах. Він також був активним членом українського руху і часто виступав з промовами та лекціями українською мовою.

У 1902 році Мирон Тарнавський одружився з Марією Стенсель (1879-1968), викладачкою музики місцевої гімназії, яка була полькою за походженням. Разом вони виховали чотирьох дітей: синів Омеляна та Зиновія, а також дочок Марію та Анну. 1907 року, посилаючись на сімейні обставини, М. Тарнавський звернувся до командування з проханням перевести його на службу до Золочева. Там жили його родичі, які могли б допомогти з побутовими питаннями. Того ж року його призначили командиром сотні 35-го полку стрільців 43-ї піхотної дивізії. Цей полк відомий військовий історик з діаспори та колишній старшина

УГА Лев Шанковський назвав українським, адже 68% його особового складу становили галичани-українці [46, с. 34].

Між тим, 1907 р. керівництво австро-угорської армії видало наказ, який встановлював, що старшини повинні протягом трьох років освоїти рідну мову домінуючої частини полку. Цей наказ був спрямований на те, щоб допомогти старшинам, які не були українцями, краще розуміти і взаємодіяти з українськими солдатами і офіцерами.

Невдовзі М. Тарнавського було призначено викладачем української мови в австро-угорській армії. Він був досвідченим викладачем, який використовував різні методи навчання, щоб зробити курси цікавими та ефективними. Він також був терплячим і розуміючим, і завжди готовим допомогти студентам, які потребували додаткової допомоги. М. Тарнавський був переконаним у важливості плекання української мови і культури. Він вважав, що кожен, хто служить в Австро-Угорській імперії повинен знати українську мову. Він був також переконаним, що вивчення української мови може допомогти старшинам краще зрозуміти українських солдатів і офіцерів [50, с. 201].

Мирон Тарнавський поєднав своє життя з Марією Стенсель (1879-1968), викладачкою музики місцевої гімназії, родом з Польщі. У 1902 році вони офіційно оформили шлюб, а згодом виховали чотирьох дітей: синів Омеляна та Зиновія, а також дочок Марію та Анну. 1907 року, посилаючись на сімейні обставини, Мирон звернувся до командування з проханням перевести його на службу до Золочева. Там мешкали його родичі, готові надати допомогу у побутових питаннях. Того ж року його призначили командиром сотні 35-го полку стрільців 43-ї піхотної дивізії. Цей полк, за твердженням відомого військового історика з діаспори та колишнього старшини УГА Лева Шанковського, мав виразно український характер, адже 68% його особового складу становили галичани-українці [48, с. 102].

Незважаючи на велику зайнятість службою та сімейними справами, Мирон Тарнавський не міг залишатися осторонь суспільно-політичного життя Золочева. Він активно підтримував зв'язки з місцевим товариством «Січ», яким керував

енергійний організатор Р. Громницький. Також він спілкувався з директором приватної гімназії товариства «Рідна Школа» о. М. Хмільовським. Разом з поручником Гнатом Стефанівим, який згодом став полковником Галицької армії та генералом-хорунжим Армії УНР, сотник Тарнавський організовував вишкіл січовиків та допоміг створити духовий оркестр. Він також домігся дозволу командира полку, щоб українським воякам було дозволено брати участь у зустрічі Івана Франка, урочистих відзначеннях Шевченківських днів, а також відвідувати здви́ги «Січей» і «Соколів». Саме на одному з таких здви́гів він познайомився з адвокатом Кирилом Трильовським, який був організатором «Січей» [21, с. 205-206].

Балканські війни (1912-1913 рр.), що розгорнулися між Туреччиною та країнами Балканського союзу (Болгарія, Греція, Сербія, Чорногорія), а згодом між Болгарією та іншою коаліцією (Туреччина, Сербія, Греція, Румунія, Чорногорія), хоча й відбувалися далеко від Галичини, мали значний вплив на Австро-Угорщину та її окраїни, зокрема Прикарпаття. Австро-Угорська імперія, побоюючись загрози з боку Росії, оголосила часткову мобілізацію та почала посилювати свій східний кордон. 35-й полк, дислокований поблизу кордону, був переведений у стан підвищеної готовності, а сотня Мирона Тарнавського (близько 180 вояків) пішим маршем вирушила до Бродів для забезпечення можливої евакуації державних установ [19, с. 515]. Згодом вона повернулася до Золочева, де гарнізон розпочав активну підготовку до війни.

Безперечно, родинне священиче виховання, активна участь у громадсько-культурних акціях українства та ґрунтовна підготовка у спеціальних військових закладах стали визначальними факторами у формуванні світогляду Мирона Тарнавського. Ці чинники заклали фундамент для його громадянської позиції та фахового вишколу, які стали йому вкрай необхідними під час Українських визвольних змагань першої чверті XX ст.

Після завершення Балканських війн ситуація в Європі залишалася напруженою, адже утворилися два потужні військово-політичні блоки: Антанта (Франція, Великобританія, Росія) та Трикутник (Німеччина, Австро-Угорщина,

Італія). Ці блоки активно озброювалися та готувалися до можливої великої війни. До 1 серпня 1914 року всі країни Європи оголосили загальну мобілізацію та привели свої армії до повної боєздатності. Однак, як стверджував маршал Радянського Союзу Борис Шапошников, який брав активну участь у Першій світовій війні, австро-угорська армія до війни була підготовлена найгірше. Він вважав, що вишкіл солдатів не відповідав сучасним вимогам, а офіцерський склад, особливо генералітет, мав недостатньо досвіду управління військами в бойових умовах. Також спостерігалися проблеми з взаємодією між різними родами військ, яких налічувалося 32, зокрема між піхотою та артилерією. Ще одним слабким місцем австро-угорської армії була її багатонаціональність. Серед 3 мільйонів мобілізованих вояків лише 29% становили австрійці, 47% – слов'яни (українці, поляки, чехи, словаки), 18% – угорці, 5% – румуни. При цьому офіцерський корпус на 75% складався з австрійців, а українців серед них було дуже мало [40, с. 233].

Наведемо таку цитату: «Мобілізація! Положення незвичайно напружене. Пахне війною. Вам, пане капітане, даю наказ на завтра ранком боєво вирядити сотню та негайно вирушити до Бродів із завданням забезпечити евакуацію тамошніх урядів і кавалерії. Наказ тайний. До хвилини вимаршу ніхто не сміє знати, що ви робите і в якому намірі» [32, с. 34].

Із австрійського боку часто надавали дозвіл перетину кордону не тільки цивільному населенню, але і військовослужбовцям російської армії. У місті Броди часто зустрічалися групи російських старшин, які прибували сюди на каретах або веселими компаніями для відвідування ресторанів і проведення веселого застілля, які при вживанні алкоголю часто завершувалися епізодами розваг або гучними вигуками від підпитих учасників веселощів [38, с. 5-9].

1914 р. як відомо розпочалася Перша світова війна. Українці, що проживали на території Австрійської імперії, вірили у її можливості призвести до виникнення Української держави. Зауважимо, що на момент початку Великої війни багато вояків з усіх підрозділів перебували у відпустці на жнива. Тому все військо, що було в Золочеві, вивели за місто. Там одягали, озброювали та

приєднували до боєздатних частин тих, хто повернувся з відпустки, а також резервістів, які очікували на поповнення [32, с. 43].

Як відомо на початок Першої світової війни австро-угорська армія вела активні бойові дії на Східному фронті проти російських військ. Одним із стратегічних завдань австрійського командування було стримати наступ росіян на Галичину. 7 серпня 1914 р. один курінь був висланий до Олієва для забезпечення лінії оборони річки Серету. Цей курінь був невдовзі розбитий російськими військами. Поразку під Олієвом спричинив між іншим операційний план верховної команди. На ворога, вчетверо чисельно сильнішого, вискочив 13 полк уланів, не чекаючи допомоги запасу. Два ж інших куреня, що розташовувалися на цій же лінії, протягом кількох днів несли значні втрати від ворожого вогню. Російська армія мала значну перевагу в артилерії, якої австрійським військам катастрофічно не вистачало [27, с. 93].

У той час, коли на фронті тримали оборону три десятковані батальйони піхоти, в тилу неквапливо формувалася кавалерійська дивізія, яка з артилерійськими підрозділами проводила паради з музикою та своєрідними театральними «дефілядами». 14 серпня 1914 р. зранку М. Тарнавського з сотнею вислали в розвідку до Бродів, щоб з'ясувати приблизну чисельність ворожих військ у напрямку на Радивилів. Вперше з російськими військами відділ зустрівся під Радивиловом. Тоді, витіснивши ворога з містечка, українці зазнали значних втрат [26, с. 129].

Капітан Мирон Тарнавський, командуючи двома батальйонами 35-го полку піхоти, отримав наказ прикрити лівий фланг атакуючої кінної дивізії генерала Заремби. Згодом він згадував, що австрійська розвідка не змогла вчасно виявити значне зосередження російської козачої кінноти та артилерії. 17 серпня кіннотники Заремби почали наступ. Раптово на них з флангу вдарила потужна 12-та кінна козака дивізія генерала О. Каледіна, підсилена частинами 8-ї армії Брусилова та артилерійською підтримкою. Цей удар застав австрійців зненацька, і стрілецькі сотні 35-го полку, в тому числі сотня Тарнавського, опинилися під жорстоким натиском. Як описував бій український письменник Лев Лепкий,

«несподіваним наскоком російська кіннота мало не захопила в полон і генерала Зарембу, і його штаб». У цій критичній ситуації врятувати Зарембу та його штаб допомогли два офіцери: майор Відале та сотник Тарнавський. Майор Відале зі своїм дивізіоном кінноти кинувся на ворога, даючи Зарембі можливість вирватися з оточення. А сотник Тарнавський, окопавшись з однією сотнею піхоти на краю лісу, завзятим вогнем відбивав атаки ворожої кінноти. Незважаючи на численні атаки з усіх боків, сотня Тарнавського, подібно до острова посеред бурхливого моря, трималася непорушно. В той час як решта 35-го полку вже відступила, воїни Тарнавського проявили стійкість та відвагу, надихані своїм командиром, який особистим прикладом демонстрував зневагу до смерті та бездоганне виконання вояцького обов'язку [18, с. 194].

Після невдалої спроби зупинити російський наступ біля Олієва, залишки 35-го полку та сотня Тарнавського були перекинуті на станцію Красне, а потім, після поповнення особового складу, до району Буська. Звідти, їм знову не вдалося зупинити ворога, і вони відступили до Львова. Під час боїв 26-27 серпня 1914 року сотник Тарнавський став свідком жахливої трагедії. Він з глибоким обуренням згадував, як вояки сусіднього угорського полку жорстоко розправилися з українським населенням. Угорці зігнали близько 50 селян з села Ріпне біля Буська до великої стодоли, а потім спалили їх живцем. Крім того, багато інших українців були повішені або розстріляні. Ці злочини угорських частин проти мирного населення Галичини мали руйнівний вплив на морально-бойовий дух українських вояків. Лише завдяки довірі до своїх командирів, таких як Тарнавський, їм вдавалося стримуватися від здачі в полон, яка ставала все більш поширеним явищем в австро-угорській армії на початку Першої світової війни, що супроводжувалася численними поразками [14, с. 11-14].

Після відступу з Буська 35-й полк, у тому числі й сотня Тарнавського, був перекинутий до Львова. 21 серпня (3 вересня за новим стилем) згідно з наказом командування, гарнізон міста без бою залишив його. Австрійське командування, зосередивши в районі Городка значне угруповання військ (21 піхотна та кінна дивізії 3-ї та 2-ї (передислокованої з Сербського фронту) армій), планувало

зупинити наступ російських військ та контрнаступом повернути Львів і очистити Галичину від росіян. 10-11 вересня в ході запеклих боїв біля Городка австро-угорським військам вдалося відтіснити супротивника в околиці Львова та до Миколаєва. Проте вже 12 вересня генерал Брусилов кинув у фланг наступаючим австрійцям кінну дивізію генерала О. Каледіна та підтягнув до району Миколаєва-Городка 85 з 152 батальйонів своєї армії. З півночі до Городка швидко просувалися дивізії генерала Рузького, прагнучи оточити австро-угорське угруповання. В результаті цих боїв росіянам вдалося відкинути австро-угорські війська за річку Сян і 30 вересня оточити місто-фортецю Перемишль, блокада якого тривала до 9 березня 1915 року. Втрати австро-угорської армії у цій битві склали 326 тисяч убитими та 120 тисяч полоненими, а російської – 233 тисячі убитих та 44 тисячі полонених [10, с. 21].

Додамо, що на початковому етапі Першої світової війни Українські Січові Стрільці (УСС) формувалися як бойовий підрозділ австро-угорської армії. У цей час важливу роль у їх становленні відіграло залучення австрійським командуванням та керівництвом УСС досвідчених військових спеціалістів з діючої армії. Одним із таких спеціалістів був на той час вже капітан Мирон Тарнавський. Він відіграв значну роль у розвитку УСС, продемонструвавши виняткові та зразкові командирські якості. Завдяки своїй виваженості, відвазі та вмілому керівництву, він здобув повагу та авторитет серед січових стрільців.

У перший рік війни Мирон Тарнавський був відзначений високими бойовими нагородами як австрійської, так і німецької армій. Це, на наш погляд, свідчить про його значний внесок у бойові дії та визнання його заслуг з боку командування. 26 жовтня 1914 р. у бою під Строновичами Мирона Тарнавського було важко поранено. Але протягом першого року війни, капітан М.Тарнавський був удостоєний високих військових нагород від австрійських та німецьких військових влад [11, с. 35].

Тим часом, у весняну пору 1915 р., після вилікування поранення, Мирон Тарнавський повернувся на передову. Це відбулося в самий час наступу австрійських та німецьких військ. Мирона було призначено командиром вишколу

одного з куренів 35-го полку стрільців у місті Стрию. 9 травня 1915 р. цей курінь брав участь у битві під Славськом. Згодом, із 29 квітня по 4 травня 1915 р. відбувалися активні бої за контроль над горою Маківкою між Українськими Січовими Стрільцями та російськими військами [39].

У квітні 1915 р. гора Маківка перебувала під контролем 130-ї піхотної бригади 55-ї піхотної дивізії австро-угорського корпусу Гофмана. Склад цієї дивізії включав 7 сотень з 1-го та 2-го куренів Українських Січових Стрільців. На чолі 130-ї бригади стояв полковник Йозеф Вітошинський фон Добравола – 67-річний військовий, українець, який здобував успіхи в армії Австро-Угорщини. Роти Маківки входили до складу військ правого флангу дивізії генерала Альфтана, яку командував командир 2-ї бригади 78-ї дивізії, генерал-майор Матвеєв. У цих військах діяли піхотні частини 309-го Овруцького та 311-го Кременецького полків [44].

Перші два напади російських військ 29 квітня та 30 квітня – 1 травня було відбито зі значними втратами для противника. Усуси неодноразово відважно контратакували, відкидаючи ворога назад. Зокрема, курені під керівництвом Гриця Коссака і Василя Дідушка проявилися особливими заслугами. Тільки після третього наступу 3-4 травня 1915 р. російським вдалося захопити Маківку, для чого були залучені всі наявні резерви. Овруцький і Кременецький полки зазнали величезних втрат, втративши 3000 бійців убитими й пораненими [44].

Тоді ж, в околицях Золотої Липи, керівник куреня 35-го полку, сотник Мирон Тарнавський, вперше зіткнувся з легіоном Українських Січових Стрільців. Як досвідчений військовий, він високо оцінив бойову готовність та патріотизм стрільців, ознайомившись з провідними військовими керівниками: Д. Вітовським, В. Дідушком, М. Галушинським та тодішнім командиром УСС Грицем Коссаком. Мирон Тарнавський був свідком надзвичайної мужності українських бійців, які воювали не за Австрію, а за свою державу [44].

У період весни 1915 р. Мирон Тарнавський відіграв важливу роль як комендант вишколу Українських Січових Стрільців, відзначаючи значення національного елементу у військовій службі. Його досвід свідчить про те, що

взаємне розуміння та співпраця між національностями відіграє ключову роль у підготовці військових. Під час активних бойових дій в районі гори Маківка від 29 квітня по 4 травня 1915 р., українські війська, включаючи Українських Січових Стрільців, відзначилися відвагою та готовністю до відстоювання своєї землі. Після численних боїв і контактів зі стрільцями, Мирон Тарнавський оцінив їхній патріотизм і готовність до боротьби за свою державу. Всі ці події і дії М.Тарнавського виразно демонструють, на наш погляд, важливість національного духу та спільної боротьби за власні ідеали і цілі [44].

Наприкінці січня 1916 р. Мирона Тарнавського направили приєднатися до команди та вишколу УСС (див. Додаток Г), що містилися в селі Свистільники Рогатинського повіту. Згідно з наказом, М.Тарнавський прийняв командування над ними. Через декілька місяців вишкіл перевели до Розвадова, де Мирон перебував до середини 1917 р. Тут йому було присвоєно звання отамана (майора) [41].

У ролі коменданта вишколу УСС, Мирон Тарнавський був свідком важливості національного фактора у військовій службі. Він зазначив, що під час навчання новоприбулі німецькі інструктори вирішили самі вивчити українську мову протягом двох тижнів, замість того, щоби навчити стрільців командам на своїй рідній мові. Це свідчить про вагомість і взаємне розуміння між національностями під час військової підготовки [42, 234].

Мирон Тарнавський виявив повагу до важливості національного елементу у військовій службі. Його свідчення про те, як новоприбулі німецькі інструктори вивчили українську мову, замість того, щоб навчати стрільців на своїй рідній мові, є важливим підтвердженням взаємного розуміння та співробітництва між національностями під час військової підготовки. Це свідчить про те, що національний аспект військової служби мав (і вірогідно має) вагому значимість і може сприяти зміцненню духу колективу та підвищенню ефективності бойової готовності.

Часті апеляції на захист Українських Січових Стрільців (УСС) та активна підтримка їхнього права на святкування проголошення Універсалу Української Центральної Ради про незалежність України призвели до переведення Мирона

Тарнавського назад до 35-го полку на посаду командира куреня. Всього через три дні після цього він отримав наказ розпочати наступ на відтинку Куропатки – Бишки, оскільки попередні атаки на цій лінії були марні.

Наведемо також наступну цитату: «Завданням мого куреня було витіснити противника з його позицій. Наступ розпочався за слабкої артилерійської підготовки о 8 годині ранку. Навіть перші наші рухи викликали реакцію з іншого боку. На нас злилися снаряди та кулі, і над головами стала пливти величезна кількість розпеченого металу, який сипався вниз, заповнюючи повітря гірким чорним димом і вибуховим гулом». Ці вислови належать зокрема самому М. Тарнавському. За цей бій, що завершився успішно для австрійської армії, Мирона Тарнавського було нагороджено орденом Залізної Корони Австрії та Залізним Хрестом Німеччини [32, с. 56].

Із часом, після укладення в лютому 1918 р. Брестського миру, разом з австрійськими й німецькими військами на чолі куреня 35-го піхотного полку Мирон Тарнавський перейшов на територію Наддніпрянщини. Однак його очільництво не тривало довго. Невдовзі його змінили обов'язками референта для українських справ при штабі дивізії. Мирону Тарнавському доручили завдання запобігати та вирішувати будь-які непорозуміння між місцевим населенням та окупаційними військами під час перебування останніх на території України [43, с. 245].

У період після Брестського миру 1918 р. Мирон Тарнавський, який перебував на чолі куреня 35-го піхотного полку, переїхав на територію Наддніпрянщини разом з австрійськими та німецькими військами. Хоча його перебування на цій посаді було недовгим, його служба виявилася важливою. Призначений референтом для українських справ при штабі дивізії, Мирон Тарнавський виконував завдання щодо запобігання та вирішення можливих непорозумінь між місцевим населенням та окупаційними військами в цей непевний і важкий час в історії України. Його роль у підтримці локального порядку та забезпеченні стабільності має вагому значимість в контексті перехідного періоду після закінчення Першої світової війни [25, с. 27].

Пізніше він приєднався до штабу 54-ї дивізії в Жмеринці, де в парі з Дмитром Вітовським займався цивільними питаннями, зокрема, впроваджував паспортизацію населення та організовував виїзди за кордон. Нарешті, після численних змін місць служби, 27 березня 1918 р. Мирона Тарнавського призначили комендантом табору військовополонених у Дарниці. Тут він організував штаб адміністрації табору з наявних старшин, розподілив полонених на групи за військовим зразком та призначив з них командирів чот, сотень та куренів [24, с. 159].

Згодом Мирон Тарнавський встановив зв'язок з австрійсько-шведською місією Червоного Хреста, яка активно допомагала у організації медичного обслуговування та харчування полонених. Перебуваючи на цій посаді, він займався формуванням окремих загонів із військовополонених та тренував їх у стрільцтві. Крім цього, він активно підтримував Євгена Коновальця у створенні куреню галицько-буковинських стрільців [4, с. 426].

Таким чином, Мирон Тарнавський був досвідченим військовим, який відіграв значну роль у становленні Українських Січових Стрільців (УСС). Він продемонстрував виняткові командирські якості, відвагу та виваженість, за що здобув повагу та авторитет серед січових стрільців.

Мирон Тарнавський формувався як особистість та фахівець під значним впливом не лише батька, але й всієї його родини – Авдиковичів, Дольницьких, Купчинських, Чайковських та інших, які належали до галицької еліти. Не можна не згадати й про першого вчителя Мирона у барилівській сільській школі – Луку Буцманюка, батька відомого старшини Легіону Українських Січових Стрільців і Галицької армії, а також фронтового митця-побратима Юліана Буцманюка. Завдяки священничому вихованню в родині, активній участі в українських громадсько-культурних акціях та навчанню у військових закладах Мирон Тарнавський здобув чітку громадянську позицію та фахову підготовку, які стали йому опорою в часи Українських визвольних змагань першої чверті XX століття.

РОЗДІЛ II. ВІЙСЬКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ МИРОНА ТАРНАВСЬКОГО

У травні 1915 р., після того, як сотник М. Тарнавський відновився від поранення та закінчив курс лікування, він знову вирушив на фронт у Карпати. Під час наступу австрійсько-німецьких військ він зіткнувся з вояками Легіону Українських Січових Стрільців, серед яких були його знайомі старшини – полковник Іван Коссак, отаман Степан Горук, Василь Старосольський, Никифор Гірняк, Володимир Дідушок та ін. За його особистим зверненням у січні 1916 р. йому було доручено керівництво вишколом Легіону УСС у Розвадові на Львівщині – це була навчальна частина, де відбувалася військова підготовка стрільців і старшин перед відправленням на фронт. Під керівництвом Мирослава Тарнавського старшини навчального закладу ставили перед собою завдання досягти високого рівня індивідуальної підготовки стрільців, а також підготувати та навчити малих військових підрозділів – десятків і чот. У Вишколі у Роздолі проводилися двомісячні курси для підстаршин, а в Трускавці організовували навчання для старшин. Персонал Вишколу налічував від 300 до 3000 осіб. Протягом воєнних років через цей заклад пройшло понад 10 тисяч старшин і стрільців, що значно підвищило боєздатність Українських Січових Стрільців [13, с. 24].

Вишкіл УСС організаційно складався з декількох сотень, кожна з яких мала власне господарство і постачання. Фінансові питання вирішувалися керівництвом коша УСС. Вишкіл був поділений на сотні й курені. Курені утворювалися тоді, коли сотень було більше, ніж чотири. Під керівництвом М. Тарнавського, на початку 1917 р., у Вишколі було три курені, два з яких у березні цього самого року вирушили на фронт. Розташування Вишколу визначалося командуванням 25-го австрійського корпусу, до якого він підпорядковувався. Так, підстаршини навчалися у Роздолі, а старшини у Трускавці. Згідно з планом німецького навчання з початку 1917 р., окремі підстаршини і старшини проходили навчання в австрійській школі у Егерндорфі, що в Сілезії. Основним методом навчання був індивідуальний виховання стрільця, який міг самостійно приймати рішення та діяти впевнено, володіючи навичками командування. Окремою складовою

навчального процесу стало навчання вмінню ведення бою ручними гранатами. Усі аспекти підготовки стрільця охоплювалися навчальним процесом – від оволодіння останніми тактичними методами до формування зовнішнього вигляду та ставлення стрільця [16, с. 3-5].

В українській історичній літературі вважається, що одні з найвизначніших битв УСС стали бої 1915 року на Маківці та 1916 року на Лисоні. Однак події, які відбулися над річкою Стрийною поблизу Семиківців восени 1915 р., також заслуговують на увагу. У цей період після невдалих спроб австро-німецьких військ прорватися через річку Серет та вибити російські війська з Галичини, ініціатива на фронті перейшла до російських сил, які готувалися до контрнаступу. «Альянсовані» армії були змушені перейти до оборони. Російський наступ розпочався 7 жовтня 1914 р. між Семиківцями та Буркановом, перетворившись на позиційну боротьбу з австро-німецькими військами. Пізніше російські війська захопили таки Семиківці, що створило загрозу прориву фронту та подальшого наступу [12, с. 23].

На цей фронт були відправлені Українські Січові Стрільці. Дві сотні хорунжого С. Яремкевича, сотні С. Горука та сотні полку краєвої оборони зупинили врешті наступ ворога. У цьому бою відзначилися: четар П. Франко, поручник Мельник та інші командири УСС. Вони зуміли утримати фронт до приходу основних з'єднань союзницьких військ [12, с. 24].

Серед українських січовиків семиківський бій був розгляданий як друга успішна операція після боїв на Маківці. Однак ці події не були належним чином оцінені австрійським командуванням. Натомість, у українській історіографії ще до початку Другої світової війни зазначалося, що ці події отримали визнання від німецького командування. І. Крип'якевич, Б. Гнатевич та Я. Стефанів вказували, що німецьке командування у своєму рапорті до командування Південної армії відзначило українських добровольців: «З нами до наступу йшли українські добровольці. Це, можливо, найкращі війська з усієї австро-угорської армії» [16, с. 3-5].

Під час сутичок над Стрипою, січові частини були забезпечені новим обмундируванням і отримали армійські відзнаки. Тим не менш, січовики внесли певні модифікації у свій одяг, включаючи носіння шапок-мазепинок, що, прикметно, було зроблено без дозволу від уряду. Важливим було також те, що стрілецькі курені були об'єднані в одну бойову одиницю, яка включала й технічні підрозділи. Усі ці військово-технічні та організаційні заходи сприяли підвищенню боєздатності полку та підвищенню його авторитету [13, с. 20].

Втрати Українських Січових Стрільців під час боїв на Лисоні перевищили вдсятеро втрати на Маківці: 700 бійців були убитими, пораненими або потрапили у полон. Незабаром легіон пережив важку долю у 1916 р. під час важкого бою під Потуторами. Російські війська, прорвавши фронт на ділянці 310-го чеського полку, оточили позиції Січових Стрільців з тилу і взяли майже увесь легіон у полон, хоча стрілецькі частини встояли протягом 4 годин і мали достатньо боєприпасів. Лише штаб легіону і 30 стрільців врятувалися. Пізніше до них приєдналися окремі стрільці з флангових позицій, полкова канцелярія та інші [27, с. 34].

Після потуторської катастрофи у полку УСС залишилося лише близько 150 бійців, які були переведені до Коша у Пісочній, біля Миколаєва. Усі старшини і стрільці, здатні до військової служби, створили вишкільну групу у Розвадові і Верині. Фактично це означало відновлення формування УСС за нових умов дисципліни і військово-технічних знань [27, с. 39].

У початку 1917 р., під керівництвом, власне, Мирона Тарнавського, Вишкіл у Розвадові функціонував із трьома куренями, два з яких були вже на передовій. Підхід до навчання новобранців був відмінним від звичайних методів, які використовувалися в інших австрійських полках, оскільки не було досвідчених інструкторів, які б мали фронтовий досвід. Молодим старшинам, які перебували на передовій, бракувало теоретичних і практичних знань. Впровадження Мироном Тарнавським призвело до покращення умов навчання в Вишколі. Основний підхід до навчання полягав у індивідуальному вихованні стрільця, який міг самостійно приймати рішення та діяти впевнено, володіючи навичками керівництва. Усі

аспекти підготовки стрільця включали в себе навчальні заняття – від оволодіння останніми тактичними методами до формування зовнішнього вигляду та ставлення стрільця [38, с. 34].

Після сутичок під Бережанами у 1917 р. полк Українських Січових Стрільців зазнав втрат понад тисячі бійців, які були вбиті, поранені або потрапили до полону. В таких обставинах приєднання 600 стрільців з Вишколу стало ключовим елементом формування його складу, наряду з піхотними сотнями, технічною, будівельною та кулеметною сотнями. Це складало всяку фронтову утворення УСС [31, с. 96]. Урешті 15 вересня 1917 р. Михайло Тарнавський був призначений командувачем Українського Січового Стрілецького легіону [32].

Тим часом, у Києві, 20 листопада 1917 р., Українська Центральна Рада оголосила Третій Універсал, проголошуючи Українську Народну Республіку. Українські Січові Стрільці в Галичині влаштували святкування у зв'язку з цим подією у Пісочні, де розташовувався їхній штаб. Частини УСС на фронті звернулися до штабу корпусу з проханням про дозвіл на проведення святкування Третього Універсалу. Мирон Тарнавський також, від імені старшин УСС, направив аналогічний запит до керівництва корпусу. У відповідь командування корпусу 15 грудня 1917 р. звільнило Мирона Тарнавського від посади командира УСС і перевело його на інше місце служби. Однак це рішення австрійського командування щодо відсторонення Тарнавського від керівництва силами УСС лише підкреслило національні настрої на фронті. Новим командиром УСС був призначений Осип Микитка [30].

Пізніше Мирон Тарнавський очолив 16-й полк стрільців, з яким після протигетьманського повстання повернувся до місця дислокації полку в Кракові [28, с. 283].

Бачимо, що Мирон Тарнавський протягом періоду 1914–1918 рр. (Великої війни) пройшов значний шлях, розпочавши як командир підрозділу в австрійській армії і закінчивши як керівник українського національного збройного формування в Галичині і Буковині, а саме Українських Січових Стрільців. На наш погляд, його внесок став визначальним у національній революції 1917–1920 років.

У початку 1918 р., в період наступу українських і австрійсько-німецьких військ на території України, Мирон Тарнавський виконував різноманітні відповідальні завдання в системі командування. Серед його обов'язків були командування полком, зайняття посади офіцера Штабу корпусу, роль референта для зв'язку з українським населенням Правобережжя, а також керівництво 14-тисячним табором військовополонених, розташованим у Дарниці під Києвом. Саме тут Тарнавський організовував формування окремих загонів із полонених українців та направляв їх на службу до січового стрілецтва, підрозділи якого були організовані в Києві.

У Києві 29 квітня 1918 р. відбувся переворот, після якого до влади прийшов генерал Павло Скоропадський, що оголосив утворення Української Держави у вигляді гетьманату. Щойно Скоропадський взяв владу у свої руки, він намагався досягти згоди з Січовими Стрільцями. Мирон Тарнавський також порадив Євгену Коновальцю зберегти цю військову формацію, хоча він сам ставився до нової влади з певними сумнівами. Хоча він підтримував гетьмана у його націоналістичних поглядах, він осуджував його за промосковську орієнтацію. Зазначивши, що «нинішня форма правління побудована на хибних основах і розвалить її сила нефальшованого ідеалізму і героїства». Однак переговори між Павлом Скоропадським та командиром військової формації Євгеном Коновальцем завершилися безуспішно, і курінь було тимчасово розформовано. Наприкінці серпня 1918 р. його функціонування відновлено, проте тепер він знаходився не в Києві, а в Білій Церкві [6, с. 394].

Активна роль Мирона Тарнавського у зусиллях щодо відновлення могутності Легіону Січових Стрільців спровокувала невдоволення австрійських влад. Це призвело до його відкликання з Наддніпрянщини. У результаті він отримав нове звання – підполковника, і нове призначення на посаду командира полку піхоти біля Бірзули, який складався з чехів. Це завдання включало в себе нелегку місію – здійснювати придушення селянських повстань проти окупаційних сил та місцевих поміщиків. Розуміючи несправедливість таких директив, Мирон Тарнавський відразу ж висловлював своє незадоволення, навіть борючись проти

зловживань влади та військових перевірок майна та продуктів. У вересні полк було переведено на італійський фронт, а сам М. Тарнавський став командиром куреня в 16-му Мазурському полку. Він мав недовгий проміжок часу, щоб відвідати Галичину, оскільки в цей період важко захворів його батько Омелян і невдовзі помер [2].

Варто додати, що восени 1918 р. в Галичині новостворені військові частини мали різноманітну структуру і називалися за назвами своїх локацій або за іменами своїх командирів. Наприкінці листопада перші бойові групи виникли на базі підрозділів Українських Січових Стрільців. Зокрема, була сформована бойова група «Старе село» під керівництвом отамана Олександра Микитки та група «Схід», яку очолив полковник Мирон Тарнавський, яка займала оборонні позиції під Львовом. У той самий час з'явилися інші бойові групи, такі як «Північ'Яворів», «Угнів», «Наварія» і «Самбір». Армія швидко наростала, оскільки місцеве населення Східної Галичини сильно підтримувало заклики уряду Західноукраїнської Народної Республіки. Проте виникала проблема дефіциту професійних військових командирів, які мали багаторічний досвід бойових дій, серед яких були Григорій Коссак, отаман Олександр Букшований, Степан Горук, Олександр Микитка та Мирон Тарнавський [1].

Отримавши повідомлення про розпад Австрійської імперії, підполковник, обійшовши східну Галичину, відвів цей полк до міста Кракова. Після отримання відповідних документів, він вирушив до Львова. В саме той час, 1 листопада 1918 р., оголошено про утворення Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР). Проте розпочалася українсько-польська війна, внаслідок чого Львів потрапив у руки польських військ. М. Тарнавського заарештували, і через тюрму «Бригідки» його перевели до табору полонених у Домб'ю [7].

У таборі в Мирона стан здоров'я погіршився через його давню хворобу шлунка, проте він мав удачу. Лікарська комісія прийняла рішення про його випуск, видаючи йому його особисті речі та так звану «переїздову карту» до Бадена, що знаходиться біля Відня. Після новорічних свят 1919 р. підполковник прибув до

Відня, а звідти, через Будапешт, вирушив до Станіслава, яке на той час було столицею Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) [5].

У Станіславі він звернувся до Державного Секретаріату Військових Справ, яким керував Дмитро Вітовський, щоб офіційно заявити про свою готовність служити Українській державі. Мирона Тарнавського призначили командиром групи «Схід», яка знаходилася на передових позиціях під Львовом [8].

Українському війську того часу бракувало не лише людей, але й необхідного спорядження та боєприпасів. Незважаючи на величезний героїзм та мужність стрільців, Львів залишався під контролем поляків. Особливо небезпечним стало становище Мирона Тарнавського навесні 1919 р., коли поляки отримали підсилення від головнокомандувача УГА Георгія Смальського, яке було сформоване у Франції. Армія генерала Галлера, у складі якої було до 80 тисяч військовослужбовців, була озброєна 900 кулеметами та 200 гарматами. Силам з Галичини зі свого боку довелося боротися, маючи значно менші ресурси – лише 32 тисячі стрільців, 400 кулеметів і 80 гармат [1].

23 травня 1919 р. польські війська успішно захопили міста Броди, Буськ і Ходорів. Наступного дня в Станіславі відбувся спалах заколоту з боку польських бойовиків. Для Галицької Армії, що оточена з усіх боків ворогом, залишалася лише одна можлива дія - відступ на Поділля. 7 червня 1919 р. там відбувся вирішальний бій за Ягільницю, що виявився переможним завдяки майстерно виконаній операції, що відкрила шлях на Чортків. Користуючись цією можливістю, полковник Мирон Тарнавський, використавши практично весь свій корпус, прорвав оборону із найменшими втратами. Вже ввечері 8 червня місто було визволено від поляків. Українські війська захопили 200 полонених, 52 кулемети, а також значну кількість спорядження та військового майна. Під час Чортківської операції командир II корпусу полковника Мира Тарнавського було підвищено до чину генерал-четар Української Галицької Армії [49].

Переможний прорив українських військ розгортався можна сказати «у великій розмаїтості». Після успішного визволення Бережан, Українська Галицька

Армія здобула перемогу й під Дунаєвом. Фронтальна лінія простягалася на півночі аж до Бродів, а головною метою наступу став Львів. На 27 червня 1919 р. ворог був відкинутий до лінії від Бродів до Олеська, Белзець, Гологори, Струтин, Княгиничі і Бокачівці. Такого масштабного прориву вірогідно ще не було у новітній історії. Несприятливі умови, включаючи нестачу набоїв, не завадили армії вести наступ і протягом тижнів виганяти перед собою численнішого та краще озброєного ворога [49].

У початку липня 1919 р. згідно з директивами диктатора ЗУНР Євгена Петрушевича, генерала Мирона Тарнавського призначили командувачем Українською Галицькою Армією. Петрушевич передавав генералові армію з повним розумінням важливості цього моменту: «Передаю у Ваші руки, пане генерале, Українську Галицьку Армію. Що Ви з нею зробите, куди поведете її, це вповні від Вас залеже». Тарнавському довірили найскладніше завдання: врятувати від остаточного поразки армію, яка була виснажена 8-місячною війною. У той час УГА опинилася у скрутному положенні, затиснута на вузькому смузі подільської землі. Мирон Тарнавський розглядав кілька можливих шляхів виходу з цієї ситуації: 1.Провести переговори з поляками з надією на збереження території. 2.Перейти річку Збруч і вступити в союз з військами УНР для відбиття атаки спочатку з боку Червоної Армії, а потім – Польщі. 3.Укласти союз з Червоною Армією. 4.Визнати капітуляцію [47, с. 632].

Мирон Тарнавський відхилив варіант капітуляції відразу. Поляки не бажали переговорів, а більшовики настоювали на видачі Симона Петлюри. Петрушевич та Петлюра настоювали на об'єднанні УГА з Придніпрянською армією. Таким чином, було вирішено вести спільні дії з нею [32].

У наказі командувача Галицької армії висловлювалася мета «захопити перлину українських міст – столицю Київ, а потім вирушити у відкриту переможну атаку на столицю Галичини – Львів». Генерал вів свою армію після Збруча для об'єднання з Дієвою армією УНР, яка зазнавала відчутних втрат під ударами московських військ. Спільно з підрозділами УНР, УГА взяла Київ, але місто було захоплено добре озброєними частинами армії генерала Денікіна. Під

тиском денікінців українська армія почала відступати. Українська Галицька Армія опинилася в тому, що можна назвати «чотирикутником смерті»: боролася проти поляків, Червоної Армії, денікінців і четвертого ворога – плямистого тифу, який забрав десятки тисяч життів. «Це була трагедія для тисяч молодих життів, які змушені були закінчувати своє існування не на полі бою, не під вогнем ворога, а відмираючи не зі сподіванням на перемогу... Більшість нашого військового складу страждала від холоду, голоду, в найжахливіших умовах, про які можна тільки уявляти, віддаючи своє життя, підірвані невидимим ворогом», – з великим жалем згадував Мирон Тарнавський [32].

Плямистий тиф скоїв руйнівну роботу в армії, розповсюджуючись серед вояків. Генерал сам відчував на собі його страшну силу, пересуваючись серед смерті, яка не соромилась наближатися. Можливо, він і сподівався на неї у найбільші години, але вона відмовлялася прийти.

Між тим, тиф забрав життя не лише серед вояків, а й серед медичного персоналу, оскільки не було жодних ліків для лікування. Почесний головний медичний офіцер УГА, полковник доктор Бурачинський, повідомив, що армія не має належно обладнаних шпиталів, і фактично ці заклади стали лише місцями, де накопичувалися тіла загиблих. Згідно з документами, у ці дні хвороба забрала життя більше ніж 13 тисяч вояків. У бойовому складі залишилося лише 7 тисяч стрільців [32].

28 жовтня 1919 р., під час параду у Вінниці, генерал Мирон Тарнавський розповів Євгену Петрушевичу про критичний стан армії. Надіючись на допомогу від Антанти, керівництво ЗУНР і УНР відмовлялося від переговорів. Тому Мирон Тарнавський, взявши на себе відповідальність за долю армії, розпочав переговори з Антоном Денікіним і підписав договір, згідно з яким УГА приєднувалась до армії генерала Денікіна. За ці кроки його притягнули до суду. Проте, суд, розглянувши мотиви цієї дії, лише зменшив посаду М.Тарнавського: генерала звільнили з посади командувача армії і призначили командиром штабу корпусу [49, с. 395].

Пізніше, під час хвороби командувача УГА генерала Микитки, Мирон Тарнавський знову був призначений командувачем. Однак, на вимогу Червоного командування (УГА тоді була у злуці з Червоною Армією), його знову зняли з цієї посади. Після короткого перебування в Балті (де він ледь уникнув вивезення до Москви, де більшовики розстріляли генерала О. Микитку і більшість вищих старшин УГА), він зі своїм молодшим сином Омеляном переховувався у Києві аж до липня 1920 р., коли до столиці ввійшли частини дієвої армії УНР, що була у злуці з поляками [12, с. 234].

16 липня 1920 р., у річницю переведення УГА на Наддніпрянщину, генерал Мирон Тарнавський, використовуючи псевдонім Мирона Терещенка, таємно залишив територію Великої України і перетнув Збруч. У Мельниці-Подільській, що на Тернопільщині, його наздогнали війська УГА під керівництвом генерала Кравса. Це було все, що залишилося від УГА. Мирон відмовився разом з ними прориватися через окуповану поляками Галичину. «Поки ви дістанетесь до Карпат, я буду вже на Закарпатті й приготую вам притулок» – так він відповів Кравсу [32].

20 липня 1920 р. обоз разом з генералом М.Тарнавським дістався до села Васючин біля Рогатина, де мешкав священик В. Сайкевич, зять брата генерала, Омеляна. «Спочатку, здається, ніхто, крім членів родини, не помітив нашого приїзду. Проте наступного ранку поліція оточила хату священика під час сніданку», – так згадував генерал. Мирона Тарнавського невдовзі забрали до Рогатина, потім – до Варшави, а згодом – до табору полонених у Тухлі [43, с. 183].

Після закінчення війни М. Тарнавському довелося стикнутися з непростими економічними труднощами в Золочеві. Він шукав способу виходу з цієї складної ситуації. Допомогу йому надав Крайовий Союз Кредитовий (пізніше перейменований у Центробанк), заснований та очолюваний відомим діячем Української національно-демократичної партії, колишнім головою уряду ЗУНР у 1918 р., Костем Левицьким. К. Левицький відмінно знав М. Тарнавського та високо оцінював його внесок у справу національного руху. Таким чином, під час процесу розпарцелювання землі колишнього польського маєтку Ковнацького,

Кредитовий Союз придбав та передав М. Тарнавському частину маєтку – шість моргів землі з чарівним парком та ставком у селі Черниця, що знаходилося у сусідньому Бродівському повіті, куди він і переїхав [32, с. 98].

На початку 1920-х років, коли тисячі колишніх вояків поверталися з зарубіжних таборів інтернованих галицьких частин у Чехословаччині, польських таборів для військовополонених та з радянської України після розформування галицьких частин у складі Червоної армії, виникла потреба у створенні ветеранського об'єднання. Проте польська окупаційна влада не була схвалювати такі ініціативи, бо не хотіла бачити згуртування своїх минулих противників. Тільки у 1925 р., після тривалої та наполегливої діяльності колишніх учасників національно-визвольних змагань, вдалося заснувати у Львові товариство «Молода Громада». Це товариство об'єднало ветеранів УГА та Армії УНР, які залишилися в Галичині та на Волині. Попри опір з боку польської влади, що обмежувала його діяльність, «Молода Громада» часом реферувала та проводила дискусії на теми національно-визвольних змагань. Вони вшановували пам'ятні дати історії, такі як Першолистопадове повстання 1918 р. в Галичині та ухвалення Акту злуки ЗУНР і УНР у 1919 р. Особливу увагу товариство приділяло походам до могил загиблих вояків, які проводилися щорічно 15 червня на Зелені Свята. Генерал Тарнавський активно брав участь у цих заходах, зустрічаючись зі своїми колишніми побратимами, – такими як Д. Паліїв, С. Шухевич, А. Бізанець, Л. Макарушко, Р. Купчинський та ін. [49, с. 261].

У складі товариства «Молода Громада» відразу утворилися спеціальні підрозділи, зокрема Фонд Ветеранів, який забезпечував колишніх вояків матеріальною допомогою та допомагав їм отримувати державні пенсії. Завдяки зусиллям Фонду, у 1925 р. генералу Тарнавському нарешті вдалося отримати пенсію, хоча він був визнаний лише як підполковник австрійської армії. Колегія пропам'ятної воєнної відзнаки УГА влаштовувала церемонії вручення цієї відзнаки ветеранам. Історико-музейна секція «Молодої Громади» співпрацювала з Науковим товариством імені Шевченка, допомагаючи створити Музей військово-історичних пам'яток (з І. Карпинцем на посаді директора). Генерал

Тарнавський також активно взаємодіяв із головою ветеранського товариства, колишнім командиром кінної бригади УГА, отаманом Ю. Шепаровичем [23, с. 128].

Враховуючи вагомість формування та збереження героїчних традицій українського народу через вшанування пам'яті загиблих стрільців та старшин у боротьбі за незалежність України, генерал М. Тарнавський приділяв велику увагу розвитку діяльності з охорони пам'яток та сприянню громадсько-патріотичному руху щодо захисту військових поховань. У 1921 р. відомий історик Іван Крип'якевич та колишній сотник УГА Богдан Гнатевич – творці фундаментального твору «Історія українського війська», об'єднали зусилля і створили у Львові Крайовий комітет з охорони військових могил. Його діяльність спочатку здійснювалась в межах офіційного схвалення польської влади, спрямована на виявлення та упорядкування поховань вояків УСС і УГА, які загинули протягом воєнних літ 1914–1920 рр. [9, с. 349].

Незабаром поминальні заходи отримали політичне забарвлення: розпочалися обширні так звані «зелено святочні» марші до масових поховань учасників національно-визвольних змагань, таких як Янівський, Личаківський і Знесінський цвинтарі у Львові, а також до таких пам'ятних місць, як гора Маківка, Лисоня, Ключ та інші. Перші ініціативи Крайового комітету, такі як створення пантеону полеглих галицьких вояків на Янівському цвинтарі та численні участь у святкуванні Зелених Свят, були активно підтримані генералом Тарнавським, що додавало їм значущості в очах громадськості та привертало увагу засобів масової інформації для широкого висвітлення [43, с. 238].

З інтенсифікацією діяльності праворадикальних сил на західноукраїнських теренах, процеси вшанування пам'яті полеглих воїнів отримали широке політичне забарвлення. Під егідою Організації Українських Націоналістів (ОУН), розпочалися масові заходи в пам'ять про героїчні битви, а також масові панахиди на могилах бійців Української Військової Організації (УВО) і ОУН. Ці заходи вважалися виразом підтримки українського народу збройної боротьби проти окупації та за незалежність країни. Окупаційна влада відчула політичний

потенціал цього культу пам'яті національних героїв, але, незважаючи на це, зусилля ветеранів УСС–УГА, які активно долучилися до цих заходів, зіткнулися з перешкодами з боку польської влади. Законодавчі акти, зокрема закон від 1933 р., обмежили проведення демонстрацій на Зелені Свята біля стрілецьких могил, а організаторів таких заходів затримували. У Львові поліція не наважувалася розганяти численні маніфестації, особливо за участю ієрархів Греко-Католицької Церкви. Проте в деяких районах місцева польська влада вживала заходів до руйнування насипних могил та пам'ятників. Ці події викликали глибоке незадоволення генерала Тарнавського, який висловлював своє обурення під час зустрічей з ветеранами. Наприклад, у 1930 р. в селі Черниця польська поліція та 22-й полк Креховецьких уланів двічі нападали на місцевих мешканців, руйнуючи місцеві кооперативи та читальні, вводячи комендантську годину. Узагальнюючи, пацифікація охопила десятки сіл на західноукраїнських теренах [32, с. 91].

У ті дні М. Тарнавський отримав жахливе повідомлення про смерть колишнього командира бригади Галицької армії, Крайового Провідника Української Визвольної Організації – Організації Українських Націоналістів, свого бойового побратима сотника Юліана Головінського, внаслідок дій поліції. Урядовці затримали його у Львові 20 вересня 1930 р., а потім 30 вересня відвезли до Бібрки, де його жорстоко вбили у районі залізничної станції Глібовичі, а тіло сховали там же. Ця трагедія була особистою втратою для Тарнавського, яка збудила його глибоке занепокоєння. На даний час архів сотника зберігається його родиною у Львові [41, с. 393].

Навіть не дивлячись на вороже ставлення польської влади до ініціатив українського суспільства з відзначення важливих дат історії національних змагань, генерал Тарнавський вважав своїм обов'язком регулярно брати участь у масових заходах у Львові, що відбувалися двічі на рік – 1 листопада та під час Зелених Свят. Він зустрічався з ветеранами війни, підтримував їх морально і співав патріотичні пісні. Роман Купчинський згадував, що завжди генерал «на Зелені Свята був присутній на поминальному богослужінні за загиблих, а потім йшов у перших рядах на Янівський і Личаківський цвинтар. На 1 листопада він

вислуховував урочисту Службу Божу. Храм Святого Юра переповнювався людьми, які зібралися там не лише через велике свято, але й бажали хоча б здалеку побачити Начального Вождя. Люди були захоплені можливістю побачити його проходження повз колишніх старшин і пластунів до почесного крісла перед головним престолом або його стоянку навколо символічної могили полеглих вояків УГА під час панахиди. На львівських кладовищах під час обходів на Зелені Свята серед маси людей виділявся окремий гурт мужів – колишні вояки Української Армії, а серед них, як символ на тому острові, виділявся сивочолий, стриманий генерал. Ці враження залишалися незабутніми для кожного, хто мав щастя бачити це» [32, с. 102].

Отже, інтенсифікація праворадикального руху на західноукраїнських землях у 1930-х роках призвела до масових заходів з вшанування пам'яті полеглих воїнів УВО та ОУН. Ці події, організовані під егідою ОУН, сприймалися як вираз підтримки українським народом збройної боротьби за незалежність. Польська влада, усвідомлюючи політичний потенціал цього культу пам'яті, намагалася його обмежити. Закони, такі як закон 1933 року, обмежували проведення демонстрацій, а організаторів затримували. У деяких районах місцева влада руйнувала могили та пам'ятники. Генерал Тарнавський, ветеран УСС-УГА, активно долучався до цих заходів і висловлював обурення діями польської влади. Він вважав своїм обов'язком брати участь у масових заходах у Львові 1 листопада та на Зелені Свята, де зустрічався з ветеранами, співав патріотичні пісні та підтримував їх морально. Смерть Юліана Головінського, колишнього командира бригади Галицької армії, від рук польської поліції, стала особистою трагедією для Тарнавського і збудила його глибоке занепокоєння. Незважаючи на вороже ставлення польської влади, українське суспільство продовжувало вшановувати пам'ять полеглих воїнів. Ці події стали важливим фактором у становленні української національної ідентичності та збереженні пам'яті про боротьбу за незалежність.

РОЗДІЛ III. ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ МИРОНА ТАРНАВСЬКОГО

У післявоєнний період Миронові Тарнавському довелося зіткнутися з великими фінансовими труднощами у Золочеві. Щоб вирішити ці проблеми, він звернувся за допомогою до Крайового Союзу Кредитового (пізніше Центробанк), який був заснований та очолюваний Костем Левицьким – відомим діячем Української національно-демократичної партії та першим головою уряду ЗУНР у 1918 р. К. Левицький добре знав генерала і високо цінував його заслуги перед батьківщиною. Під час розparcelювання землі польського дідича Ковнацького, Кредитовий Союз викупив і надав М. Тарнавському частину маєтку – шість моргів землі з мальовничим парком і ставком у селі Черниця Бродівського повіту, куди він потім переїхав [42, с. 384].

На той момент дружина М. Тарнавського разом із дітьми-школярами залишалася у Золочеві. Під час літніх канікул діти перебували в Черницях, де сини генерала Омелян і Зиновій, активні учасники «Пласту», час від часу організовували пластовий табір для своїх друзів-гімназистів у парку. Зруйнований маєток, постраждалий війною, відновлювався та облаштовувався за допомогою колишнього стрільця Миколи, який добровільно допомагав генералові.

У період перебування в Черниці, після увічнення військових переживань і ув'язнення у польському таборі полонених в Тухолі, генерал Тарнавський тимчасово віддалився від громадсько-політичного життя для відпочинку та відновлення здоров'я. Проте він «залишався в курсі» подій і стежив за діяльністю екзильного уряду Є. Петрушевича у Відні, спрямованої на відновлення незалежності ЗУНР (Галицької республіки) на міжнародних форумах. Генерал відчував біль через судження Ради амбасадорів у 1923 році в Парижі, де було остаточно схвалено анексію Галичини Польщею. Він обурено реагував на підступні рішення Антанти і висловлював солідарність з масовими протестами у Львові, інших містах і селах Галичини, а також резолюціями зборів українських партій і громадських організацій, які описувала преса, зокрема газета «Діло» [7, 1923. 1 квітня ; 5 квітня; 31 травня].

У початку 1920-х років, коли з-за кордону повернулися тисячі колишніх вояків з галицьких частин, що перебували в інтернуванні в Чехословаччині, польських таборів для військовополонених, а також з радянської України після розформування галицьких частин у складі Червоної армії, виникла потреба у створенні ветеранського об'єднання. Польська окупаційна влада спочатку протистояла цій ініціативі, не підтримуючи згуртування своїх колишніх ворогів з часів війни 1918–1919 рр. Однак лише у 1925 р. завдяки наполегливій діяльності учасників національно-визвольних змагань вдалося заснувати товариство «Молода Громада» у Львові, яке об'єднало ветеранів УГА та Армії УНР, що перебували в Галичині та на Волині. Незважаючи на опір польської влади, початкова діяльність товариства обмежувалася проведенням рефератів і дискусій на теми національно-визвольних змагань та відзначення пам'ятних дат історії, таких як Першолистопадове повстання 1918 р. в Галичині та ухвалення Акту злуки ЗУНР і УНР 22 січня 1919 р. Товариство приділяло велику увагу походам до могил полеглих вояків, зокрема щорічним заходам на Зелені Свята 15 червня, які не підлягали забороні влади. Генерал Тарнавський регулярно відвідував Львів і брав активну участь у цих заходах, зустрічаючись зі своїми фронтовими товаришами, зокрема з Д. Паліївим, С. Шухевичем, А. Бізанцем, Л. Макарушкою, Р. Купчинським та іншими [34, с. 182].

У товаристві «Молода Громада» швидко створилися спеціальні відділи, зокрема Фонд Ветеранів, який надавав колишнім воякам матеріальну підтримку та допомагав їм отримати державні пенсії. Завдяки цьому фонду у 1925 р. генерал М.Тарнавський нарешті отримав пенсію, хоча як підполковник австрійської армії. Колегія пропам'ятної військової відзнаки УГА забезпечила виготовлення і вручення цієї відзнаки ветеранам. Історико-музейна секція «Молодої Громади» співпрацювала з Науковим товариством імені Шевченка, допомагаючи створити Музей військово-історичних пам'яток під керівництвом директора І. Карпинця. Генерал Тарнавський активно співпрацював з головою ветеранського товариства, колишнім командиром кінної бригади УГА отаманом Ю. Шепаровичем [49, с. 102].

Глибоко розуміючи важливість формування та збереження героїчних традицій українського народу через вшанування пам'яті полеглих стрільців і старшин у боротьбі за незалежність України, генерал Тарнавський активно підтримував розвиток пам'яткоохоронної діяльності та громадсько-патріотичного руху з охорони воєнних могил. У 1921 р. відомий історик Іван Крип'якевич та колишній сотник УГА Богдан Гнатевич, зусиллями яких була створена фундаментальна «Історія українського війська», організували у Львові Крайовий комітет з охорони воєнних могил. Початково діяльність комітету була у межах офіційного дозволу польської влади, спрямована на виявлення і впорядкування могил вояків УСС і УГА, які загинули під час воєн у 1914–1920 рр. [39, с. 94].

Невдовзі пам'ятні заходи стали набирати політичного характеру, зокрема, започатковано масові «зеленосвяточні» маніфестації з походами до масових поховань учасників національно-визвольних змагань, зокрема, до Яновського, Личаківського і Знесінського цвинтарів у Львові, до Сапєжинського цвинтаря у Станиславові, на гору Маківку, Лисоню, Ключ та інші пам'ятні місця. Початкові заходи Крайового комітету, такі як створення пантеону полеглих галицьких вояків на Янівському цвинтарі та масові маніфестації на Зелені Свята, залучали участь генерала Тарнавського, що надавало їм суспільної ваги й залучало засоби масової інформації до широкого висвітлення [24, с. 67].

Дії Комітету викликали обурення органів польської влади у Львові, що призвело до його розпуску вже у 1922 р. Проте традиційні походи до стрілецьких поховань у Львові, Золочеві, Бережанах, Рогатині продовжувалися, а ветеранські організації боролися за створення подібного центру за європейським зразком. У 1927 р. вдалося отримати дозвіл на створення Товариства охорони воєнних могил за європейським зразком, аналогічного до німецького, яке налічувало 12 мільйонів членів і дбало про могили по всій Європі. Його очолили В. Янів, Л. Лепкий, П. Кривуцький, Я. Гузар. Це товариство мало невдовзі 32 філії та більше 3000 членів, які залучали до історико-меморіальної діяльності студентські, лугові, пластові та інші українські товариства і організації. Основним завданням Товариства було реєструвати і упорядковувати військові поховання. На 1928 р. було обліковано

3612 поховань галицьких вояків періоду Першої світової та українсько-польської війн. Всюди збирали кошти на будівництво пам'ятників і меморіалів, зокрема у Золочеві та Перемишлі, а також на горі Маківці [7, 1927. 9 червня].

Проте з активізацією діяльності на західноукраїнських землях праворадикальних сил, ці процеси стали мати широке політичне забарвлення. Організація Українських Націоналістів (ОУН) ініціювала масове демонстративне відзначення річниць славних боїв на стрілецьких могилах, а також панахиди на могилах бойовиків Української Військової Організації (УВО) і, пізніше, ОУН. Це стало публічним проявом симпатій українського народу до збройної боротьби проти окупанта за українську державу. Окупаційна влада розуміла політичний характер цього культу могил національних героїв. Участь генерала М. Тарнавського та інших ветеранів УСС–УГА у цих заходах зустрічала перешкоди з боку польської влади, яка згідно з законом 1933 р. почала розганяти маніфестації на Зелені Свята до стрілецьких могил і арештовувати організаторів. Навіть у Львові поліція не сміла розганяти багатотисячні маніфестації, які включали ієрархів Греко-католицької церкви. У деяких місцях місцева польська влада знищувала насипні могили і пам'ятники. Ці події турбували генерала і викликали його глибоке незадоволення, яке він висловлював на зустрічах з ветеранами [28, с. 87].

Мирон Тарнавський отримав важку втрату, коли дізнався про загибель колишнього командира бригади Галицької армії та Крайового Провідника Української Військової Організації-Організації Українських Націоналістів, сотника Юліана Головінського. У вересні 1930 р. його затримали у Львові, а потім відвезли до Бібрки, де його підступно вбили біля залізничної станції Глібовичі. Його тіло поховали на місці вбивства, і архів сотника зараз зберігається його родиною у Львові.

Попри вороже ставлення польської влади до ініціатив українського суспільства із відзначення важливих подій історії визвольних змагань, генерал Мирон Тарнавський вважав за свій обов'язок двічі на рік (1 листопада і під час Зелених Свят) брати участь у масових заходах у Львові. Він зустрічався з

ветеранами війни, підтримував їх морально та співав патріотичні пісні. Згідно зі словами Романа Купчинського, генерал завжди «на Зелені Свята був присутній на поминальному богослужінні за загиблих, а потім вирушав у перших рядах на Янівський і Личаківський цвинтар, а 1 листопада відвідував урочисту Службу Божу». Церква Святого Юра переповнювалась народом, який не лише приходив через велике свято, а й бажав здалека побачити Начального Вождя, який проходив повз колишніх старшин і пластунів до почесного крісла перед головним престолом, або стояв біля символічної могили полеглих вояків УГА під час панахиди. Такі заходи залишали незабутні враження для кожного, хто мав щастя бачити це [17, с. 39].

Генерал М. Тарнавський високо цінував свої стосунки з митрополитом Греко-католицької церкви Андреем Шептицьким. Він мав велику повагу до цього видатного релігійного діяча, благодійника і засновника могутньої національної церкви, яка на той час мала 4400 храмів і каплиць, Богословську академію, 5 духовних семінарій і 127 монастирів. Крім того, ця церква мала своє видавництво і 9 друкованих періодичних видань. Перша зустріч їх відбулася 28 жовтня 1917 р., коли митрополит відвідав Вишкіл УСС у Розвадові, щоб освятити прапор українського Легіону. Під час цієї урочистої церемонії січові стрільці продемонстрували митрополитові свою високу військову майстерність. Командант Вишколу, М. Тарнавський, підтвердив у розмові з митрополитом готовність своїх стрільців і старшин продовжувати збройну боротьбу за українську справу [2].

Генерал Мирон Тарнавський часто зустрічався і спілкувався з митрополитом під час Зелених Свят і панахид за вояками Легіону УСС та Галицької армії, які загинули у боротьбі за волю України. Добрі взаємини між ними підтверджує його запрошення на відпочинок у Карпатах під час візиту до резиденції митрополита у соборі Святого Юра у 1937 р. Він відпочивав в митрополичих палатах разом з Андреем Шептицьким та його братом ігуменом Студитського уставу Климентієм. «Там генерал перебував цілий липень і половину серпня серед чудової природи, відчуваючи зручність та повагу» – писав Роман Купчинський. «Гори приваблювали його вершинами, простори далекого

виду, де він міг дихати повними грудьми і розглядати далечінь. Тому він радо приєднався до молодших у прогулянках по вершинах. У той час у Підлютому митрополит організував великий табір пластунів з галицького юнацтва. У кінці свого перебування генерал вирушив з товариством на гору Яйце і радісно відзначив, що подолав важку дорогу легко і без напруги» [8].

Генерал М. Тарнавський активно співпрацював з Науковим товариством імені Шевченка у Львові, що було найстарішим українським товариством, заснованим ще у 1873 р., і провідним українським науковим установою, модельованою за західноєвропейськими науковими стандартами. Під керівництвом Михайла Грушевського (1897–1913) це товариство стало ключовим центром української інтелектуальної діяльності. У міжвоєнний період Наукове товариство імені Шевченка активно розвивалося, підтримувало зв'язки з ВУАН у Києві і очолювалося видатними вченими, такими як В. Щурат, К. Студинський, В. Левицький та І. Раковський. Генерал Тарнавський разом із значним колективом колишніх старшин УГА і членів ветеранського товариства «Молода Громада», зокрема його Історично-музейної секції, внесли вагомий внесок у створення Музею воєнно-історичних пам'яток при Науковому товаристві імені Шевченка. Також тісно співпрацювали з Видавничим кооперативом «Червона Калина», заснованим у 1921 році вояками УСС і УГА з метою видання матеріалів, спогадів та документів з історії національно-визвольних змагань [20].

1925 р. кооператив «Червона Калина» передав львівському музею НТШ велику колекцію документів, фотографій, інших військових пам'яток з історії визвольних змагань 1914–1921 рр., які започаткували створення музею. Крім того, НТШ отримувало матеріали із Празького Музею визвольної боротьби України та інших закордонних музеїв. Але основним джерелом був збір експонатів воєнно-історичного характеру серед колишніх старшин і стрільців Легіону УСС і УГА, Дієвої армії, які поповнювали його цінними матеріалами і експонатами. 1935 р. було організовано виставку пам'яток УСС, а 1936 р. у 152 святковий день – 1 листопада – урочисте відкриття Музею воєнно-історичних пам'яток – першу на українських землях подібну інституцію. Його директор, колишній старшина 8-ї

Самбірської бригади УГА і військовий історик Іван Карпинець на урочисту подію запросив як почесного гостя генерала Мирона Тарнавського. Багатолюдні збори радісно і з великою пошаною зустрічали генерала, якому дали вступне слово [21, с. 48].

Сам Музей історично-воєнних пам'яток, який тоді був відомий як відділ при Музеї НТШ, створився із зусиллями його ініціаторів, що працювали на чолі із Товариством «Молода Громада» у Львові, з важливою матеріальною підтримкою та допомогою членів Історично-Музейної Секції Товариства. Рада цього товариства, разом з його Історично-Музейною Секцією, звернулася до всього українського громадянства, закликаючи присилати всі наявні пам'ятки, що стосуються українських Січових Стрільців, Галицької Армії, Армії УНР та будь-які інші, пов'язані з останньою визвольною боротьбою та українською державністю. Звернення підписали керівники «Молодої Громади» Ю. Шепарович і М. Бонковський, а також представники Історично-Музейної Секції НТШ Д. Лукіянович і І. Карпинець. Варто зауважити, що генерал Мирон Тарнавський вважав себе виключно військовим діячем і свідомо уникав політичного життя, не бравши участь у політичних партійних справах, хоча серед політичних діячів того часу було чимало його фронтових товаришів. Серед них були О. Назарук, Д. Паліїв, М. Матчак, В. Старосольський та інші. Багато з них були близькі йому особистості, зокрема в Українському Національно-Демократичному Об'єднанні (УНДО). Керівництво партії висунуло пропозицію висунути кандидатуру М. Тарнавського на виборах 1928 року у сенатори до Варшавського сейму, але він відмовився від такої пропозиції, заявивши, що не має наміру міняти шаблю на сенаторське крісло [35, с. 48].

Таким чином, за допомогою своїх можливостей, генерал Мирон Тарнавський підтримував зв'язок з ветеранськими об'єднаннями УСС–УГА та брав активну участь у їхніх національно-патріотичних заходах. Ці заходи сприяли увічненню пам'яті героїв національно-визвольних змагань і виховували молоде покоління в дусі патріотизму, готовності до боротьби за незалежність України.

Як колишній командувач Української Галицької Армії і військовик, який пройшов шлях від лейтенанта австрійської армії до генерала-четаря УГА, Мирон Тарнавський глибоко усвідомлював важливість формування свідомого, патріотично налаштованого громадянина, готового до важкої боротьби за незалежність української держави й свободу свого народу. Під час Першої світової війни, українсько-польської та українсько-більшовицької війн 1914–1920 років він переконався, яке важливе значення мала підготовка українських вояків у національних молодіжних об'єднаннях «Сокіл», «Січ», «Січові Стрільці», «Пласт» та інших, що масово діяли на західноукраїнських землях та залучали тисячі молодих людей. Після виходу з армії генерал Тарнавський продовжував слідкувати за відновленням діяльності цих організацій, особливо на Брідщині, і сприяв цьому процесові.

Його колишній ад'ютант Д. Паліїв постійно інформував генерала про відродження та пожвавлення українського суспільно-політичного життя в Галичині, в якому сам приймав активну участь. Д. Паліїв одним з перших вступив до заснованої полковником Є. Коновальцем Української військової Організації (УВО) і очолив її політичний реферат, а пізніше – працював у підпіллі українського студентського союзу, однієї з найактивніших і динамічних молодіжних організацій національно-патріотичного спрямування. Д. Паліїв очолив також молодіжне спортивне товариство «Україна», створене ще до Першої світової війни, яке, діючи легально, розглядало залучення молоді до спорту у контексті національно-патріотичного виховання, організовувало на площі «Сокола-Батька» у Львові Запорізькі ігрища. На сторінках газети «Заграва» він писав, що головне завдання спорту – виховати готовність до боротьби за українську державу [41, с. 348].

Хоча польська окупаційна влада згідно з Версальською та Ризькою угодами мала зобов'язання надати українцям автономію й поважати їхні права у сфері масових громадсько-політичних організацій, вона активно заважала відновленню діяльності «Січей», «Сокола», «Пласту» та інших українських товариств, до яких перед війною належало десятки тисяч українців. В результаті, на початку 1920-х

рр.. українське суспільство, зокрема активні учасники національно-визвольних змагань 1914–1923 рр., діячі сокільсько-січового та пластового руху, а також колишні вояки Легіону УСС та Галицької армії, розпочали боротьбу за відновлення діяльності цих організацій.

У середині 1920-х рр., замість розпущеного поляками товариства «Січ», полковнику (пізніше генерал-лейтенанту УНР) Р. Дашкевичу вдалося започаткувати молодіжне товариство «Луг», що стало ефективним продовженням «Січей» і швидко розгорнуло мережу по всій Галичині. У червні 1925 р. вже діяло 200 лугових організацій, а наприкінці 1927 року їх кількість зросла до 721. Особливо активно «Луг» діяв у Бродівському повіті, зокрема в селі Черниці. Одним з ключових аспектів діяльності «Лугів» було виховання молоді за бойовими традиціями українського війська. Полковник Р. Дашкевич часто відвідував Броди під час лугових свят, де головою повітового товариства був О. Висоцький, не зважаючи на різні перешкоди. Під час зустрічей з молоддю він закликав шанувати героїв національно-визвольних змагань, зокрема таких, як їх земляк генерал Мирон Тарнавський. Ці зустрічі ставали запам'ятовуваними для молодих галичан, а його слова мали значний громадський вплив [25, с. 38].

Останнє Лугове свято у Львові відбулося 2 липня 1939 р., у день перших роковин похорону генерала Тарнавського. Полковник Р. Дашкевич присвятив це свято його пам'яті, зазначивши в своєму виступі великі заслуги генерала перед українським народом. Він також наголосив на тому, що генерал Тарнавський цікавився діяльністю «Лугів», любив їх і активно сприяв їм, надаючи цінні поради і поділяючи свої спогади [7, 1939. 2 липня].

Українське національно-патріотичне виховання молоді мало визначне значення завдяки масовій організації «Пласт», заснованій у Львові 1911 р. Осередки «Пласту» діяли у багатьох школах і гімназіях до 1914 р., пропонуючи школярам фізичний вишкіл, патріотичне виховання та участь у різноманітних заходах, таких як фестини, туристичні походи до місць бойової слави, пластові табори та інші заходи. Після війни діяльність «Пласту» відновилася, і до 1930 р. у ньому вже було понад 6 тисяч учасників, об'єднаних у 93 пластових куренях.

Особливо популярними були туристичні походи та літні табори, які охоплювали молодь зі шкіл, сіл та ремісничих установ. Багато колишніх пластунів стали членами Легіону УСС та Галицької армії і проявили себе у боротьбі за українську державу. У керівних органах «Пласту» діяли колишні старшини УГА, такі як Н. Гірняк і П. Франко, який писав підручники для пластових дружин. Духовним наставником «Пласту» був митрополит ГКЦ Андрей Шептицький, який підтримував створення сприятливих умов для діяльності організації, надаючи матеріальну підтримку для будівництва пластових таборів у різних регіонах України [29, с. 94].

Відділи «Пласту» активно функціонували на Брідщині та у Золочеві. Їх команданти з пластунами часто відвідували генерала Мирона Тарнавського, зокрема у Черниці. Зустрічі з визнаним військовим лідером та його розповіді залишали глибокий слід у пам'яті та серцях молодих пластунів. Проте у 1930 р. польська влада заборонила діяльність «Пласту», мотивуючи це тим, що в організації діяли члени ОУН. Незважаючи на це, пластунські відділи продовжували існувати у формі легальних товариств, зокрема в складі організації «Доріст Рідної Школи» з близько 7000 членів та інших [33, с. 84].

Зазначимо, що у підпіллі ОУН активно діяли колишні вояки, полковники Є. Коновалець і А. Мельник (останній, до речі, запрошував М. Тарнавського на відпочинок у Карпатах, де мав власність), а також інші діячі. Генерал відносився до ОУН стримано, вважаючи шкідливими її спроби підпорядкувати чи радикалізувати товариства «Луг» та «Сокіл-Батько». Водночас він стримано оцінював діяльність центристської структури – УНДП, керівництво якої зуміло досягти нормалізації українсько-польських стосунків. Генерал слушно вважав, що нормалізувати взаємини між польськими окупантами, проти яких він зі своєю армією боровся, і окупованими українцями неможливо. Під час чергової поїздки у 1933 р. до Львова на святкування 15-х роковин Першолистопадового зриву М. Тарнавський зустрівся з Д. Паліївом, який повідомив про створення ним Фронту національної єдності (ФНЄ). Ідеологія та практика діяльності ФНЄ займала середню позицію між правим поміркованим УНДО та лівою радикальною ОУН.

Генерал не підтримав ці обидва політичні об'єднання повністю, але частково підтримав проект Паліїва, не беручи участі в його роботі. Так, генерал М.Тарнавський проявляв інтерес до планів Фронту національної єдності (ФНЄ) щодо залучення галицької молоді до фізичного та спортивного виховання, а також до політичної діяльності, спрямованої на створення легальної опозиції до польської влади. Він підтримував ідею керівника ФНЄ про розгортання роботи серед молоді з метою побудови самостійної соборної Української держави [45, с. 182].

Генерал Мирон Тарнавський також не ухилявся від уваги до парамілітарного товариства «Сокіл» – одного з найстаріших громадських об'єднань. «Сокіл» був заснований у Львові 1894 р. В. Нагірним і В. Лаврівським і залучив талановитих організаторів сокільського руху, таких як І. Боберський, К. Гутковський, В. Шухевич, С. Горук, М. Волошин, Л. Лепкий та інші. У 1914 році товариство об'єднало 33 тисячі членів у 886 міських і сільських товариствах, а також мало своє видання, «Сокільські вісті», яке згодом стало "Вісті з Запорожа" [33, с. 92]. Після війни, від 1922 до 1933 року, товариство "Сокіл-Батько" очолював відомий громадський діяч Микола Заячківський, а після нього, від 1934 до 1939 року, керівництво товариства здійснював колишній командир стрілецького куреня 11-ї бригади УГА Михайло Хроновят. Важливу роль у розвитку та діяльності товариства відіграв колишній лікар УГА Степан Гайдучок, який був автором численних газетних статей та фахових підручників. Генералу Тарнавському доводилося неодноразово зустрічатися з керівниками «Сокола-Батька» під час проведення святкових заходів у Львові 1 листопада, на Зелені Свята та День Соборності України, під час яких обговорювалися соціально-політичні проблеми краю і Української Радянської Соціалістичної Республіки. Він підтримував тактику керівництва, яка полягала в уникненні гострої конфронтації з владою для забезпечення сприятливих умов для національно-патріотичного виховання молоді.

У результаті цих заходів перед початком Другої світової війни активність товариства «Сокіл-Батько» значно зросла. У 1938 р. в краї діяло 215 гнізд, кожне з яких налічувало до сотні юнаків і дівчат, що в сумі становило близько 21,5 тисяч

учасників. На жаль, їхні ряди поповнювалися розігнаними пластовими осередками після дій поляків. Завдяки такій тактиці «Сокіл-Батько» був одним з небагатьох товариств цього профілю, яке продовжувало свою діяльність до 1939 р., до приходу Червоної армії та радянзації краю [12, с. 49].

Попри складні життєві обставини, генерал М. Тарнавський, будучи звільненим з армії та відстороненим від керівних посад у громадсько-політичному житті краю, не полишав спроб зробити свій внесок у суспільство. Він зосередився на національно-патріотичному вихованні галицької молоді, маючи тісний зв'язок з колишніми підлеглими та вихованцями – вояками Легіону УСС та Галицької армії, які очолювали молодіжні об'єднання.

У другій половині 1930-х років генерал Мирон Тарнавський вирішив зосередитися на особистих справах. Він прагнув продати маєтки у Золочеві та Черниці (два будинки, господарські будівлі та сад) й придбати комфортну квартиру у Львові, куди хотів переїхати з родиною. На жаль, на той час сім'я генерала зазнала втрат [32]. Варто зазначити, що у середині 1920-х років радянська Україна оголосила про політику українізації. Її уряд, очолюваний В. Чубарем, а також нарком освіти Микола Скрипник, активно запрошували галичан до співпраці, пропонуючи їм гідні посади. Багато людей відгукнулися на цю пропозицію. Зокрема, з таборів інтернованої бригади УГА в Чехословаччині виїхало близько 200 старшин і стрільців під проводом колишнього командира Легіону УСС полковника Г. Коссака. Зі Львова до УСРР переїхали А. Крушельницький з родиною, М. Лозинський, Р. Ерстенюк, М. Яворський, син Каменяра Петро Франко та багато інших. Ці люди обіймали високі посади в армії, працювали у вузах та наукових установах. Як слушно зазначили київські історики О. Рубльов і Ю. Черченко, «особливості суспільно-політичного життя у Східній Галичині, загарбаній Польщею, спонукали багатьох українців емігрувати до УСРР». Молодь прагнула здобути вищу освіту, але на західноукраїнських землях такої можливості не було. Львівський університет фактично перетворився на польський заклад.

У 1924 р., коли Омеляну Тарнавському-молодшому було 20 років, він разом з молодою дружиною Ольгою переїхав до радянської України. Незважаючи на поширені в той час радянофільські настрої серед галицького населення, генерал Мирон Тарнавський-старший не поділяв цього ентузіазму й не схвалював вибір сина, намагаючись його застерегти. Його побоювання виправдалися вже на початку 1930-х років, коли в УСРР розгорнулися масові репресії проти української інтелігенції. Ці репресії жорстко торкнулися й галичан: тисячі людей були розстріляні або заслані до таборів, де й загинули. Серед жертв терору опинилися Омелян Тарнавський-молодший з дружиною. Із 1931 р. генерал М.Тарнавський-старший втратив з ними зв'язок. Його спроби через Генеральне консульство СРСР у Львові дізнатися про долю сина та невістки виявилися марними. Лише нещодавно стало відомо, що молоде подружжя загинуло у 1937 році. Доля їхніх дітей – сина та дочки – досі не з'ясована [27, с. 93].

Після закінчення Політехніки у Брно (Чехословаччина) молодший син Зиновій, якого з дитинства називали «Звомко», повернувся до Галичини. Він жив з дружиною, місцевою вчителькою Ярославою, у Бродах. Старша дочка Марія, закінчивши медичні студії в Празі, де проживали тисячі українських емігрантів, також повернулася додому. Вона жила з чоловіком у Бродах, а переважно в Золочеві з матір'ю. Там же жила й молодша дочка Анна (Нуся), студентка юридичного факультету Львівського університету, яка, щоправда, часто навідувалася до Черниці. Батько мріяв зібрати всіх дітей разом у Львові. Водночас, як він зізнавався своїм товаришам-ветеранам, йому хотілося бути з ними поруч, а постійне перебування у Львові дозволило б йому активніше співпрацювати з ветеранськими та громадськими організаціями.

Цінні спогади про останні роки життя М. Тарнавського оприлюднив тодішній помічник пароха Черниць Андрій Турчин. «Живучи в Черниці, я зблизився з генералом Тарнавським та його родиною, а особливо з його сином «Звомком», – згадував він. Під час канікул я часто відвідував генерала, спілкувався з ним на різні теми, слухав його розповіді...» [48, с. 94].

У 1937-1938 рр. генерал М.Тарнавський, як і раніше, підтримував тісні стосунки з Романом Купчинським. Купчинський очолював Товариство письменників і журналістів у Львові (1933–1939), публікувався у «Ділі», був автором популярних книг і стрілецьких пісень. 1 листопада 1937 р. генерал М.Тарнавський взяв участь у заходах з нагоди роковин Першолистопадового зриву. Там він довго розмовляв з Романом Купчинським, ділився з ним планами перевезти всю сім'ю до Львова. «Продав би свою хату в Золочеві та тих пару моргів у Черниці, а купив би якийсь об'єкт у столиці», – говорив він про свої плани. Навесні 1938 р., як згадував Купчинський, «проект набрав настільки реальних форм, що (М. Тарнавський) почав розшуки за купцем на свою маєтність у Золочеві...». На Зелені Свята 1938 р. генерал був веселим і бадьорим як завжди. Він знову говорив про свій переїзд до Львова на постійне проживання. «Хочу доживати віку між вами», – казав він до «своїх хлопців» [31, с. 102].

На жаль, планам Мирона Тарнавського не судилося збутися. 27 червня його зять Степан Коцюба, везучи хворого генерала з Черниць до лікарні у Бродах, негайно перенаправив його до львівської «Народної Лічниці», де його здоров'ям опікувалися кращі лікарі під керівництвом професора медицини, члена НТШ М. Панчишина. Вістка про тяжкий стан генерала швидко поширилася по всій Галичині. До лікарні збиралися й чергували біля його палати десятки старшин-ветеранів Легіону УСС і Галицької армії. Дмитро Паліїв, який постійно перебував поруч з хворим, згадував: «Телефон дзвонить безперервно. Запити звідусіль. Адже бореться зі смертю не просто чоловік, не просто генерал, а репрезентант цілої спільноти – УГА. Був час, коли найстрашніший, бо невидимий ворог – тиф – зламав цілу армію. Він один ходив серед смерті, завжди виструнчений і величний, як годилося вождеві. Брав на свої міцні плечі недужих стрільців і переносив їх до вагонів. Викликав смерть, а вона його боялася» [22, с. 21–22].

29 червня 1938 р. сумна звістка про смерть генерала Мирона Тарнавського облетіла українські галицькі газети. Комунікат директора «Народної Лічниці» О. Подолинського повідомляв: «28 червня до Управи Народної Лічниці надійшло

повідомлення про те, що в загальній лікарні у Бродях у тяжкому стані перебуває генерал Мирон Тарнавський. З боку Народної Лічниці негайно виїхав хірург доктор Малис, який застав pana Генерала у дуже тяжкому стані, а саме з діагнозом запалення очеревини внаслідок пробиття шлункової виразки. За бажанням pana Генерала і за згодою сина його перевезли до Народної Лічниці у Львові, куди він прибув близько 8:30 вечора. Негайно було зібрано консилиум найповажніших українських лікарів на чолі з професором доктором Панчишином, який констатував безнадійний стан пацієнта. З огляду на загальний стан хворого про операцію не йшлося. Стан pana Генерала з години на годину погіршувався, і 29 червня 1938 року о 9:50 ранку його серце перестало битися» [7, 1938. 29 червня].

Смерть генерала Мирона Тарнавського глибоко вразила українське суспільство. Про це свідчить те, що некрологи та повідомлення про його кончину надрукували практично всі українські періодичні видання. Свої співчуття висловили також численні національні організації та товариства, серед яких були ветерани Галицької армії, «Молода Громада», «Червона Калина», Товариство охорони воєнних могил, об'єднання інвалідів УГА, «Сокіл-Батько», «Луг» та інші. У Львові негайно зібралися представники всіх цих організацій. На зборах було обрано Комітет з організації похорону генерала М. Тарнавського. Очолив його лідер ОУН полковник Андрій Мельник. До складу комітету також увійшли голова «Сокола-Батька» М. Хроновят, а також Ю. Шепарович, Н. Гірняк, В. Старосольський, Д. Паліїв, Р. Купчинський та інші побратими генерала по зброї [3].

З самого ранку 30 червня у соборі Святого Юра, де була встановлена домовина генерала з почесною вартою з колишніх вояків Галицької армії, розпочалася Служба Божа. Тисячі людей з усієї Галичини, які прагнули висловити щиру шану герою визвольних змагань XX століття, безперервно приходили, щоб попрощатися з ним. Панахиду відправляли відомі священики на чолі з митратом о. О. Базюком на чолі.

1 липня 1938 р., згідно з планом, розробленим Комітетом, прощання з генералом М.Тарнавським продовжилося. Це було пов'язано з тим, що до Львова

прибуло багато людей з усіх куточків краю, які прагнули віддати останню шану покійному. І. Дурбак так згадував про ці події: «Безперервно проходять попри домовину Вождя Його колишні підкомандні зі Львова та з краю. Хто може поррахувати тих, що перейшли за три дні попри домовину Генерала? Проходили сивочолі старці і бабусі, чоловіки в розквіті сил, жінки, молодь, юнаки, діти». Почесну варту біля домовини у храмі несли видатні діячі краю, члени уряду ЗУНР на чолі з К. Левицьким, полковники, отамани, сотники Легіону УСС, Галицької армії та Армії УНР [22].

2 липня 1938 р. похорони генерала Мирона Тарнавського (див. Додаток Г) стали величним виявом єднання українців та їхньої вірності ідеалам національно-визвольних змагань. Цей день розпочався з архиєрейської Служби Божої у соборі Святого Юра, яку провели митрополит Йосиф Сліпий, колишні Начальні духовники Легіону УСС та УГА отці В. Лаба, А. Пшепюрський, Ю. Дзерович та Я. Чемеринський. О 16:00 церемонія продовжилася на подвір'ї та на площі біля собору. У присутності 110 вищих представників Греко-Католицької Церкви, тисяч ветеранів армії, представників громадсько-політичних об'єднань та громадян краю панахиду відправив митрополит Андрей Шептицький. Згодом присутні вислухали проповідь о. Л. Куницького, який окреслив видатні особисті якості та великі заслуги генерала М.Тарнавського перед українською нацією. «Блаженної пам'яті Генерал з ворогом бився – за Україну, за її волю, – підкреслював парох святого Юра. – Вождь вірив у Бога, любив діло рук Божих, любив Україну, дар Бога для людей; й цього дару Він боронив, ціною життя боронив... Це знали всі, Армія його цінила від найстарших старшин – до наймолодшого жовніра – хлопця молодого» [22].

Після панахиди з промовою виступив А. Палій. Він окреслив життєвий шлях генерала Тарнавського та нагадав його заповіт: об'єднати всі національні сили в Галичині для успішного вирішення проблем краю. «Сьогодні тут зібралися непроглядні маси з усього краю – це часткове виконання Його заповіту», – підкреслив промовець. «Тут зібралися всі разом, без різниці станів,

віросповідання та політичних переконань. Так Він казав, так має бути і так буде!» [3].

На чолі процесії йшли вище духовенство, серед яких були митрополити Йосиф Сліпий та Климентій Шептицький, єпископ Олег Базюк, а також фронтові побратими покійного: полковники Андрій Мельник, Андрій Бізанц, Олександр Красіцький, старшини Дмитро Паліїв, Нестор Гірняк, Олег Луцький, Роман Купчинський, Юрій Шепарович та багато інших. За ними йшли підстаршини та стрільці в корпусних колонах, а далі – колони громадських, молодіжних організацій і товариств, українське сокілство, близько 500 луговиків під проводом полковника Романа Дашкевича, студенти та гімназисти, а також численні делегації з усього краю. Люди несли 177 вінків, навіть від американської діаспори. Цей величний похоронний похід супроводжували оркестри і хори. Над відкритою могилою прощальну промову виголосив багатолітній посол Галицького сейму і депутат Віденського парламенту, голова Державного секретаріату ЗУНР Кость Левицький. Він підкреслив, що генерал Мирон Тарнавський був одним із тих визначних діячів, які ведуть свій народ до волі та самостійності. «Тому сьогодні весь український нарід нашої Землі схиляє свої голови перед цією домовиною Великого Лицаря та віддає належну прощу і глибоку пошану духові Генерала Мирона Тарнавського, Начального Вождя Українського Війська... Дух Його буде присвічувати нам не раз у наших грядущих ділах», – зазначив К. Левицький. Організацією похорону займався рекламно-інформаційний кооператив «Фама», власником якого був член ОУН Роман Шухевич, майбутній Головний командир УПА. Поховали Мирона Тарнавського на Янівському цвинтарі у Львові [26, с. 23-26].

До слова, дуже трагічною виявилася також доля чотирьох дітей Мирона Тарнавського. Донька Марія, яка надавала лікарську допомогу бійцям УПА, понад десять років провела в таборах Воркути. Чоловік Марії Тарнавської Степан загинув у ГУЛАГу, а їхні доньки Яромира і Зоряна відбували заслання у росії – в Читинській області. Старший син генерала – Омелян у 1924 р. приїхав до УРСР, де здобув в Одесі професію інженера. У 1937 його разом з дружиною заарештували й

розстріляли. Молодший син Мирон-Зимовіт спершу навчався у Празькій Політехніці, був пластуном, вояком УПА. Провів у радянських концтаборах десять років і помер у Владимирській області в росії. Дочка Олена-Ганна 1940 р. вийшла заміж, її чоловік пропав у тюрмах НКВС. 1945 р. радянські спецслужби замордували й Олену-Ганну – її знайшли в землі з одинадцятьма проколами багнетом.

Отже, хоча генерал Мирон Тарнавський не обіймав керівних посад у національних громадсько-політичних організаціях у період 1921–1938 років, його діяльність мала значний вплив на розвиток українського національного руху в Галичині. Тарнавський не схвалював політики як угодовських, так і радикальних партій. Він вважав, що в умовах польської окупації важливо використовувати будь-які можливості для підготовки українського народу до боротьби за державність. Зосередившись на ветеранській роботі та виховних заходах у таких організаціях, як «Січ», «Сокіл-Батько» та «Пласт», Мирон Тарнавський зробив значний внесок у національно-патріотичне виховання молоді. Його присутність на зібраннях, фестивалях та урочистостях завжди надавала їм великого резонансу і патріотичного впливу. Похорон генерала Мирона Тарнавського, 1938 р., став яскравим свідченням всенародної його шани. Ця грандіозна демонстрація національно-патріотичних почуттів населення Західної України підкреслила високий морально-політичний дух українців та їхню готовність до боротьби за свою справу. Похорон М. Тарнавського став справжньою маніфестацією українці Галичини. Сьогодні ім'я Мирона Тарнавського увіковічене в назвах вулиць декількох галицьких міст, а в його рідному селі йому споруджено пам'ятник.

РОЗДІЛ IV. МОЖЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ТЕМИ ДО ШКІЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

Вивчення історичних постатей – це важлива складова шкільної історичної освіти, яка дає учням можливість не лише засвоїти знання про минуле, але й сформувати власні цінності, моральні якості та навички, необхідні для життя в суспільстві [51, с. 23-24].

Під час викладання історії України, важливо не лише передавати знання, але й формувати ціннісні орієнтири учнів. Постать Мирона Тарнавського, визначного військового діяча, командира Української Галицької Армії, є яскравим прикладом для досягнення освітніх та виховних цілей. Використання його біографії допоможе учням зрозуміти складність історичних процесів, а також цінності патріотизму, відданості та героїзму (див. Додаток Д).

При виборі методів і прийомів вивчення історичних постатей учитель має ґрунтуватися на цілях курсу історії України у закладах загальної середньої освіти.

Існує багато різних методів вивчення історичних постатей, кожен з яких має свої переваги та недоліки.

Деякі з найпоширеніших **методів**:

- *Розповідь*: Вчитель може розповісти учням про життя та діяльність історичної постаті, використовуючи цікаві факти, приклади та ілюстрації.
- *Бесіда*: Вчитель може організувати дискусію з учнями про історичну постать, ставлячи їм запитання та заохочуючи їх до висловлення власних думок та оцінок.
- *Аналіз*: Вчитель може дати учням завдання проаналізувати історичні документи, мемуари, листи, фотографії, карти, відеоматеріали, які стосуються історичної постаті.
- *Інтерактивні методи*: Вчитель може використовувати рольові ігри, дидактичні ігри, мозковий штурм, проекти, дослідницьку роботу, щоб допомогти учням краще засвоїти матеріал та зробити процес навчання більш динамічним та цікавим.

- *Наочні засоби*: Вчитель може використовувати ілюстрації, фотографії, карти, схеми, відеоматеріали, щоб допомогти учням краще зрозуміти історичну обстановку, в якій жила та діяла історична постать.

У процесі вибору стратегій та методик для дослідження історичних персоналій, викладач повинен орієнтуватися на навчальні та виховні цілі курсу з історії України в установах середньої освіти. При дослідженні персоналії важливо представити її в контексті історичного періоду, визначивши обставини та фактори, а також суб'єктивні та об'єктивні елементи, які відіграли ключову роль у формуванні її світогляду. Методи такого представлення безпосередньо залежать від самої історичної персоналії: в деяких випадках достатньо лише коротких даних, окремого вислову або порівняння дат. Однак, найчастіше потрібно надати детальний опис історичного контексту, в якому була сформована та чи інша історична персоналія [52, с. 34].

1. **Біографічний метод**: Вивчення життєпису Мирона Тарнавського, його листів, щоденника, мемуарів, що допоможе зрозуміти його внесок у історію та вплив на події свого часу.
2. **Контекстуальний аналіз**: Вивчення історичного контексту, в якому жив і діяв МIRON Тарнавський. Це може включати політичний, соціальний, економічний та культурний контекст його часу.
3. **Соціологічний підхід**: Вивчення взаємодії Мирона Тарнавського зі суспільством, його ролі та впливу на суспільство. Як він впливав на рух Українських січових стрільців та яким був його вплив на формування Української Галицької Армії.
4. **Психологічний аналіз**: Вивчення особистісних рис, мотивів, цінностей та вірувань Мирона Тарнавського. Які особистісні риси допомогли йому стати лідером та полководцем.
5. **Вивчення первинних джерел**: Це можуть бути документи, які були створені Мироном Тарнавським або в його присутності. Це можуть бути листи, щоденники, офіційні документи, фотографії тощо.

6. Вивчення вторинних джерел: Це можуть бути книги, статті, документальні фільми, які були створені після смерті Мирона Тарнавського та базуються на первинних джерелах.

7. Компаративний аналіз: Цей метод включає порівняння Мирона Тарнавського з іншими особистостями того ж часу або інших періодів. Як він відрізняється від інших полководців свого часу? Які унікальні риси він мав?

Варто зазначити, що постать Мирона Тарнавського не вивчається за шкільною програмою на уроках історії, проте її можна вивчати на таких уроках, як «Воєнні дії на території України в 1914-1917 рр. Українці в арміях воюючих держав. Українські січові стрільці. Пропаганда воюючих сторін. Життя на фронті і в тилу, стратегії виживання цивільного населення». В основній частині уроку можна визначити постать Мирона Тарнавського: його ролі в УСС, його впливу на військові дії та його значення для України (див. Додаток Е).

Соціальні мережі та месенджери стають новаторськими інструментами для дослідження історичних персон на уроках історії України в 10 класі. В умовах сучасного дистанційного навчання, коли учні проводять значну частину часу зі своїми смартфонами, цей час можна ефективно використати. Це допоможе учням поглянути на діяльність історичних осіб початку ХХ століття, які вивчаються за шкільною програмою, під новим кутом [53, с. 76].

Відвідавши особисту сторінку в соціальній мережі, можна дізнатися про інтереси людини та події, що відбуваються в її житті. Враховуючи це, ми пропонуємо такий новаторський метод проведення уроків. Instagram – це відомий додаток для обміну фотографіями та короткими відео, який має елементи соціальної мережі і дозволяє робити фото та відео; він допомагає розвивати візуальне мислення. Twitter та Facebook – це популярні соціальні мережі, які дозволяють розмішувати інформацію в новинній стрічці, обмінюватися повідомленнями, вказувати геолокацію, додавати фотографії, відео та графічний контент [53, с. 77].

Під час вивчення історії початку ХХ століття, може здатися, що ці події відбувалися дуже давно, і люди того часу були дуже відмінні від нас, тому їх

важко зрозуміти. Щоб уникнути такого враження в учнів, ми пропонуємо «модернізувати» історію, представляючи інформацію про історичних осіб у формі коротких повідомлень (постів). Запропонуйте учням, використовуючи, наприклад, Instagram, створити сторінку Мирона Тарнавського, Степанів Олени або Симона Петлюри. Або, наприклад, запропонуйте учням розробити кампанію в соціальній мережі для реальних історичних осіб. Для цього варто подумати, як створити політичний бренд, які платформи використовували б ці люди, якби Twitter чи Facebook були створені раніше, і які матеріали та факти з їх біографії були б найефективнішими [53, 78].

Ми пропонуємо такий список завдань для використання соціальних мереж:

- *Онлайн-портфоліо.* Організуйте конкурс на найкраще онлайн-портфоліо. Дайте учням можливість самостійно обрати платформу в Інтернеті, це може бути їхня новинна стрічка у Facebook або фотографії їхніх робіт у соціальній мережі Instagram;
- *Резюме у 140 символів.* Twitter – це соціальна мережа для обміну повідомленнями з громадськістю. Один «твіт» (повідомлення) містить 140 символів. Нехай учні описують, якими думками або подіями історична особистість ділилася б у своїх твітах на Twitter.
- *Історичні персонажі у Facebook.* Запропонуйте кожному учневі вибрати історичну особистість і спробувати створити для неї профіль у Facebook. Як би виглядала секція «про себе» для Тарнавського? Яку життєву позицію він би висловлював?

Хронологічна компетентність включає здатність розуміти та інтерпретувати історичні події в часі [53]. Історичні джерела: аналіз історичних джерел, пов'язаних з Мироном Тарнавським, може допомогти учням розуміти, як інформація про нього змінювалася з часом. Дискусії та рефлексія: обговорення та рефлексія над тим, як різні історичні події та контексти вплинули на життя та діяльність Мирона Тарнавського, можуть допомогти учням розвивати глибше розуміння хронології.

Інформаційна компетентність включає здатність знаходити, аналізувати та використовувати інформацію ефективно [53]. Дослідження онлайн-ресурсів: учні можуть використовувати інтернет для пошуку інформації про Мирона Тарнавського. Це може включати академічні ресурси, такі як статті та книги, а також менш формальні ресурси, такі як блоги та вікі-сторінки. Аналіз джерел: учні можуть аналізувати різні джерела інформації, щоб зрозуміти, як різні перспективи можуть вплинути на інтерпретацію історичних подій. Це може включати порівняння різних джерел (щоденник Тарнавського та відкриті інтернет-джерела), аналіз змісту та контексту джерела та визначення достовірності джерела. Використання інформації: після збору та аналізу інформації учні можуть використовувати цю інформацію для розуміння життя та діяльності Мирона Тарнавського. Це може включати на домашнє завдання створення презентацій, написання есе або проведення дискусій на основі зібраної інформації.

Аксіологічна компетентність означає здатність до сприйняття, оцінки та визнання цінностей, вибору дій та прийняття рішень, які відображають ці цінності, а також впливу на власні ціннісні орієнтації та поведінку, виходячи з цих цінностей [53]. Ціннісний аналіз: учні можуть аналізувати дії та рішення Мирона Тарнавського через призму його особистих цінностей. Це може включати вивчення його військової кар'єри, його ролі в історії України, а також його впливу на події свого часу. Рефлексія: учні можуть рефлектувати над тим, як власні цінності впливають на їхнє сприйняття Мирона Тарнавського. Це може включати обговорення того, як їхні власні цінності відрізняються від цінностей Мирона Тарнавського, а також того, як ці різниці впливають на їхнє розуміння його життя та діяльності.

Дидактична гра – інноваційний підхід до всебічного розвитку особистості учня. У сучасній освітній парадигмі, де акцент робиться на особистісно орієнтованому навчанні та всебічному розвитку дитини, дидактична гра виступає не просто як розвага, а як потужний інструмент, що володіє значним педагогічним потенціалом. Її вдале інтегрування в навчальний процес дає можливість не лише

урізноманітнити уроки, але й суттєво підвищити їхню ефективність. Впровадження ігрових методів у навчальний процес стає все більш актуальною темою в сучасній педагогіці. Це не дивно, адже гра, як природний вид діяльності дитини, володіє безліччю переваг, які сприяють не лише кращому засвоєнню знань, але й всебічному розвитку особистості учня [52, с. 233].

Гра *«Дерево пізнання»* [52, с. 212] може бути ефективно використана при вивченні постаті генерала Мирона Тарнавського. Ось як це можна зробити:

1. Підготовка до гри: Учні складають 1-3 запитання про Мирона Тарнавського, в залежності від рівня підготовленості класу. Наприклад: ким були батьки генерала? На якому боці воював Тарнавський? Коли вирішив стати військовим? Запитання записуються на маленьких аркушах (ідеально, у формі листочків дерева) і подаються вчителю.
2. Створення *«Дерева пізнання»*: Вчитель відзначає найбільш змістовні запитання як *«переможці»* і прикріплює їх до *«Дерева пізнання»* (малюнок на ватмані, прикріплений до дошки).
3. Перевірка засвоєного: На наступному уроці учні знімають листочки з *«Дерева пізнання»* і відповідають на запитання, що на них записані.

Гра *«3 вуст в уста»* [52, с. 213] може бути чудовим способом залучити учнів до вивчення постаті генерала Мирона Тарнавського. Ось як це можна зробити:

1. Підготовка до гри: Виберіть уривок, пов'язаний з життям або діяльністю Мирона Тарнавського. Наприклад: *«Брак досвідчених військових та кваліфікованих командирів чи не найбільше вплинув на нашу поразку у визвольних змаганнях»*. Чотири учні беруть участь у грі. Троє з них виходять з класу, поки четвертий учень читає уривок.
2. Переказ: Коли уривок прочитано, другий учень повертається в клас і дізнається про прочитане з переказу першого учасника. Потім цей другий учень переказує почуте третьому учаснику, а третій – четвертому.
3. Презентація: Четвертий учень переказує почуте всьому класу. Учні мають можливість порівняти, наскільки точно і повно прочитане відтворено гравцем.

4. Рефлексія: Гра сприяє розвитку точності та лаконічності висловлювань. Вчитель керує грою так, щоб вона проходила організовано та динамічно.

Гра «Хронолітак» може бути відмінним способом залучити учнів до вивчення постаті генерала Мирона Тарнавського. Ось як це можна зробити:

1. Підготовка до гри: Учні виготовляють звичайні паперові літаки. На кожному літаку записують дату та місце події, пов'язаної з Мироном Тарнавським.
2. Запуск «Хронолітака»: Учні запускають свої «хронолітаки». Літак, який приземлиться на парті учня, переносить цього учня в «інший час».
3. Розповідь про «інший час»: Учень, до якого приземлився «хронолітак», повинен розповісти про те, що він «побачив» в цей «інший час». Це може бути опис події, пов'язаної з Мироном Тарнавським, яку він «побачив».

Ця гра допоможе учням краще запам'ятати дати та події, пов'язані з Мироном Тарнавським, а також зробить процес навчання більш захоплюючим та взаємодійним.

Використання ігор та інноваційних методів навчання може значно підвищити зацікавленість учнів у вивченні історії та конкретних історичних постатей, таких як генерал Мирон Тарнавський. Ігри допомагають учням краще зрозуміти і запам'ятати ключові події та дати, пов'язані з життям та діяльністю Мирона Тарнавського.

Також важливо розвивати різні компетентності учнів – просторову, хронологічну, інформаційну та аксіологічну - для глибокого розуміння історичних подій та постатей. Це може бути досягнуто через різноманітні вправи та активності, які стимулюють критичне мислення, аналіз, рефлексію та творчість.

Все це сприяє формуванню учнів як активних учасників навчального процесу, які не просто пасивно сприймають інформацію, а активно досліджують, аналізують, рефлектують та використовують її для побудови власного розуміння історії. Зокрема, це допомагає учням краще зрозуміти значення постаті Мирона Тарнавського в історії України.

ВИСНОВКИ

Після аналізу проблеми, вивчення науково-історичних та мемуарно-аналітичних робіт, опублікованих і архівних документів, матеріалів періодичної преси, автор бакалаврської висловлює наступні висновки:

1. Одним з ключових факторів, які сприяли формуванню світогляду та професійного розвитку військового Мирона Тарнавського, було його священиче походження. Історично, в Україні, особливо в Галичині, саме греко-католицькі священичі сім'ї стали основою для формування національної еліти, збереження національної свідомості, традицій та відродження української державності. Серед її видатних представників першої третини XX століття слід відзначити громадсько-політичних діячів ЗУНР Євгена Петрушевича, Костя Левицького, Лонгина Цегельського, Степана Шухевича, Івана Боберського, воєначальників Мирона Тарнавського, Віктора Курмановича, Романа Дашкевича, діячів культури і мистецтва Богдана Лепкого, Івана Крип'якевича, Романа Купчинського, Осипа Куриласа, Філарета Колессу, Соломію Крушельницьку.

Варто підкреслити, що світогляд Мирона Тарнавського формувався в процесі навчання в Бродівській німецькій гімназії, пізніше - в австрійській військовій школі у Львові, а також під час його служби як офіцера в українських полках Краєвої оборони в кінці XIX – на початку XX століття. Мирон Тарнавський дуже добре володів німецькою та польською мовами. Цей процес відбувався в контексті українського національного руху в Галичині, заснування та активізації діяльності масових молодіжних патріотичних організацій «Сокіл», «Січ», «Пласт», «Січові Стрільці», «Україна» перед Першою світовою війною. Всі ці фактори сприяли формуванню у М. Тарнавського національної гідності, любові до свого народу та поваги до своїх підлеглих – земляків-галичан у військовій формі, а також його професійному розвитку як військовика та молодого командира.

Починаючи з 1892 року, коли Мирон Тарнавський став четарем 18-го батальйону Краєвої оборони в Перемишлі, і продовжуючи з 1899 року, коли він став сотником 77-го піхотного полку в Самборі та 35-го полку в Золочеві, він

безперервно прагнув до особистого професійного розвитку та вимагав від своїх підлеглих глибоких знань у військовій справі. Відрізняючись від багатьох інших офіцерів, Мирон Тарнавський, спочатку як поручник, а потім як капітан, ніколи не прагнув до служби в столиці або великих містах Австро-Угорщини. Натомість він віддавав перевагу службі в малих гарнізонах своєї рідної Галичини, використовуючи найкращі можливості для військового навчання та національно-патріотичного виховання особового складу українських підрозділів австрійської армії.

2. Високі етичні та бойові якості, глибока теоретична та практична військова підготовка Мирона Тарнавського виявилися вже на початку Першої світової війни - під час Галицької битви (18 серпня - 21 вересня 1914 р.). В битвах під Радивилівим, в районі Олієва, Буська, Львова і Перемишля, він разом зі своєю сотнею успішно стримував наступ російських військ, проявляючи високі морально-бойові якості. Після того, як він був поранений і пройшов лікування, його призначили командиром стрілецького куреня свого 35-го полку піхоти, який відзначився вмілими діями в боях на Карпатських перевалах і в наступальній операції на Поділлі. Бойові заслуги українського офіцера були відзначені орденами Воєнного Хреста Заслуги та Хрестом Карла.

Підбиваючи підсумки періоду служби до війни та участі в Першій світовій війні Мирона Тарнавського, слід відзначити, що він набув значного досвіду в організації, військовому навчанні та командуванні фронтовими частинами. Він проявив себе як талановитий командир, який залишався вірним українській справі.

Підсумовуючи період служби Мирона Тарнавського до війни та його участь у Першій світовій війні, слід відзначити, що він виявив високі моральні та бойові якості, набув значного досвіду в організації, військовому вишколу та командуванні фронтовими частинами. Він віддав цей досвід на службу розбудові Галицької армії під час українсько-польської війни 1918-1919 років, коли йому вдалося звільнитися з польського концтабору для військовополонених галичан і

приєднатися до війська ЗУНР, яке вело важку боротьбу за свою незалежність проти агресії з боку Польщі.

Він вміло діяв під час генеральної офензиви польських військ у травні 1919 року, використовуючи стрімкі маневри для виведення своїх бригад з-під ударів під час вимушеного відступу перед значно сильнішим противником. Завдяки цьому вдалося зберегти боєздатність корпусу, який відіграв визначну роль під час Чортківської наступальної операції в червні того року. Він вміло маневрував своїми бригадами, визволив Тернопіль, розгромив відбірні польські полки і дивізії під Бучачом, змусив поляків відступати майже до Львова. За ці бойові заслуги командира корпусу Мирона Тарнавського було відзначено званням генерала-четаря наказом по армії від 15 червня 1919 року.

3. Починаючи з 1921 року, Мирон Тарнавський відкрив нову главу свого життя – громадсько-політичну діяльність на користь українського народу. Він, перш за все, встановив тісні зв'язки з ветеранськими об'єднаннями Галицької армії і залишався їх визнаним лідером. Він брав активну участь у масових заходах на пошану полеглих колишніх вояків на стрілецьких меморіалах Янівського і Личаківського цвинтарів, які польська влада, незважаючи на свою ворожість до колишніх противників, не змогла заборонити. Громадськість Галичини вважала генерала М.Тарнавського загальноновизнаним національним героєм. Його участь у заходах піднімала патріотичний дух і впевненість у неминучому звільненні від польської окупації. Він також активно брав участь у організації Музею військово-історичних пам'яток у Львові, співпрацював з працівниками НТШ, прикладав всі можливі зусилля для увічнення героїчної епохи Української революції.

Похорон генерала Мирона Тарнавського у Львові 2 липня 1938 року, які відбулися за участю десятків тисяч галичан з усієї країни, стали величезною демонстрацією народної поваги до героя і воєначальника національно-визвольних боротьб українського народу. Водночас це було проявом високого патріотизму і готовності народу віддати своє життя за боротьбу за свободу України.

4. Використання ігор та різних методів навчання в процесі вивчення постаті генерала Мирона Тарнавського може значно підвищити зацікавленість учнів і допомогти їм краще зрозуміти історичний контекст його життя та діяльності. Ігри сприятимуть розвитку різних компетентностей – просторової, хронологічної, інформаційної та аксіологічної – які є важливими для глибокого розуміння історичних подій та постатей.

Ці ігри та методики допомагають учням не просто пасивно сприймати інформацію, а активно досліджувати, аналізувати, рефлексувати та використовувати її для побудови власного розуміння історії. Вони також сприяють формуванню учнів як активних учасників навчального процесу, які здатні критично мислити, аналізувати, рефлексувати та творчо підходити до вивчення історії.

Таким чином, використання ігор та різних методів навчання може бути ефективним засобом підвищення зацікавленості учнів у вивченні історії та конкретних історичних постатей, таких як генерал Мирон Тарнавський, а також сприяти розвитку важливих навичок та компетентностей. Зокрема, це допомагає учням краще зрозуміти значення постаті Мирона Тарнавського в історії України.

Отже, вивчення життєвого шляху та військової діяльності видатних українських воєначальників, серед яких безсумнівно є генерал Мирон Тарнавський, є ще одним кроком до самоусвідомлення сучасних та майбутніх поколінь України щодо героїчного минулого народу та його внеску у становлення української держави на світовій арені.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Опубліковані документи:

1. Доценко О. Літопис української революції. Матеріали і документи. Т. II. Кн. 4. Київ; Львів, 1923. 364 с.
2. Зленко П. Українські Січові Стрільці (Матеріали до бібліографічного покажчика. За державність. Зб. 5. Варшава, 1935. С. 243–273; Зб. 6. Варшава, 1936. С. 238–252.
3. Останній приказ отамана М. Тарнавського Ч. 8 від 8 січня 1918 р. За волю України. Історичний збірник УСС. 1914–1964. Нью-Йорк, 1967. С. 427–428.
4. Прохання старшин до Центральної Управи УСС про полегдження пильних справ Легіону УСС. За волю України. Історичний збірник УСС. 1914–1964. Нью-Йорк, 1967. С. 426–427.
5. Симон Петлюра. Статті. Листи. Документи. Т. 1. Нью-Йорк, 1956. 479 с.
6. Українська революція: документи 1919–1921. Нью-Йорк, 1984. 478 с.

Періодичні видання:

7. *Армія України*. Київ. 1992–2008 рр.
8. *Вперед*. Львів. 1918–1919 рр.
9. *Діло*. Львів. 1918–1939 рр.
10. *Український історик*. Нью-Йорк; Торонто; Київ; Львів; Мюнхен, 1964–2008 рр.
11. *Український стрілець*. Кам'янець-Подільський, 1919.

Мемуари:

12. Божик С. З останніх днів УГА. Львів, 1923. 79 с.
13. Бородієвич Є. В чотирикутнику смерті (причинки до трагедії УГА на Великій Україні). Київ; Львів, 1921. 86 с.
14. Брилинський М. На маргінесі книжки «Генерал Тарнавський. Спогади». Літопис Червоної Калини. 1936. Ч. 3. С. 11–14.
15. Броди і Брідщина. Історико-мемуарний збірник. Торонто: НТШ. 1988. 460 с.
16. Вислоцький І. Політичні настрої і течії серед старшин УГА. Літопис Червоної Калини. 1934. Ч. 11. С. 4–5.

17. Гайдучок С. Воєнні спомини. Львів, 2002. 56 с.
18. Галан В. Батерія смерті. Джерсі Сіті, 1968. 239 с.
19. Гірняк Н. Українська Галицька Армія в союзі з червоними. Українська Галицька Армія (Матеріали до історії). Т. І. Вінніпег, 1958. С. 515–533.
20. Девосер М. Шляхами Вишколу Українських Січових Стрільців. За волю України. *Історичний збірник УСС*. 1914–1964. НьюЙорк, 1967. С. 249–253.
21. Дмитрик Г. «Січ». Едмонтон, 1965. С. 205–206.
22. Дурбак І. Остання дорога генерала. Пам'яті Вождя. С.23–39.
23. Кох Г. Спомини про Генерала. *Українські вісті*. 1938. 25 серпня.
24. Левицький О. Галицька армія на Великій Україні: спомини з часу від липня до грудня 1919 р. Відень. 1921. 190 с.
25. Магас П. Перші бої з Денікінцями. Літопис Червоної Калини. 1933. Ч. 4. 4–5 с.
26. Мазепа І. Україна в огні й бурі революції. 1917–1920 в 3-х т. Т.2. Кам'янецька доба. Прага, 1942. 232 с.
27. Михайлик М. За стрілецьку справу. Спомин з рр. 1919–1920 рр. Львів, 1936. 128 с.
28. Омелянович-Павленко М. Спогади українського командарма. Київ, 2002. 460 с.
29. Паліїв Д. Генерал Мирон Тарнавський. *Літопис Червоної Калини*. 1938. Ч. 9. С.2–4.
30. Паліїв Д. За генералами. Жмут спогадів. *Календар Червоної Калини* на 1935 р. Львів, 1934. С.40–46.
31. Стечишин С. Спомини селянина про генерала Тарнавського. *Літопис Червоної Калини*. 1938. Ч. 9. С. 8–9.
32. Тарнавський М. Спогади. Львів, 1992. 126 с
33. Турчин А. Спомини про генерала Тарнавського. Броди і Брідщина. Історико-мемуарний збірник. Торонто: НТШ, 1988. С. 459–563.

**Монографії, брошури, матеріали наукових конференцій, наукові,
науково-публіцистичні і публіцистичні статті:**

34. Арсенич П. Славні галицькі священичі родини з ХІХ – поч. ХХ ст. та їх роль у духовному і культурно-громадському житті Галичини. *Український родовід*. Матеріали ІІІ генеалогічної конференції 2001 р. Львів, 2003. С. 10–22.
35. Бачинський В. Генерал Мирон Тарнавський – Начальний вождь УГА. Львів, 1938. 76 с.
36. Верига В. Визвольні змагання в Україні. 1914–1923. В 2-х т. Т. 1. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. 1998. 523 с.
37. Генерал-четар Мирон Тарнавський. Життєписи українських вождів. Галицька армія. Кам'янець. 1919. С. 25–34.
38. Гнатевич Б. Вишкіл українських січових стрільців (1917–1920). *Літопис Червоної Калини*. 1934. Ч. 10. С. 5–9
39. Гордієнко В. Слово про генерала Тарнавського. *Молода Галичина*. 1991. 29 червня
40. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації ХІХ–ХХ ст. Київ: Генеза, 1996. 360 с.
41. Думін О. Історія Легіону Українських Січових Стрільців. 1914–1918. Львів, 1936. 375 с.
42. Історія січового стрілецтва. Воєнно-історичний нарис. Київ, 1992. 347 с.
43. Історія України: нове бачення. У 2-х т. Т. 2. Київ, 1996. 494 с.
44. Калина В. Українські Січові Стрільці у боях за Купчинці. За волю України. Історичний збірник УСС. 1914–1964. Нью-Йорк, 1967. С. 216–219.
45. Ласовський В. Генерал Тарнавський. Львів, 1935. 192 с.
46. Ласовський В. Генерал Мирон Тарнавський так оцінював УСС. За волю України. Історичний збірник УСС. 1914–1964. Нью-Йорк, 1967. С. 230–235.
47. Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців. Львів, 1926. 736 с.
48. Литвин М., Науменко К. Історія галицького стрілецтва. Львів: Каменяр, 1990. 200 с.

- 49. Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР. Львів, 1995. 360 с.
- 50. Nowakowski T. Armia Austro-Weger (1908–1918). Warszawa, 1992. – 216 s.

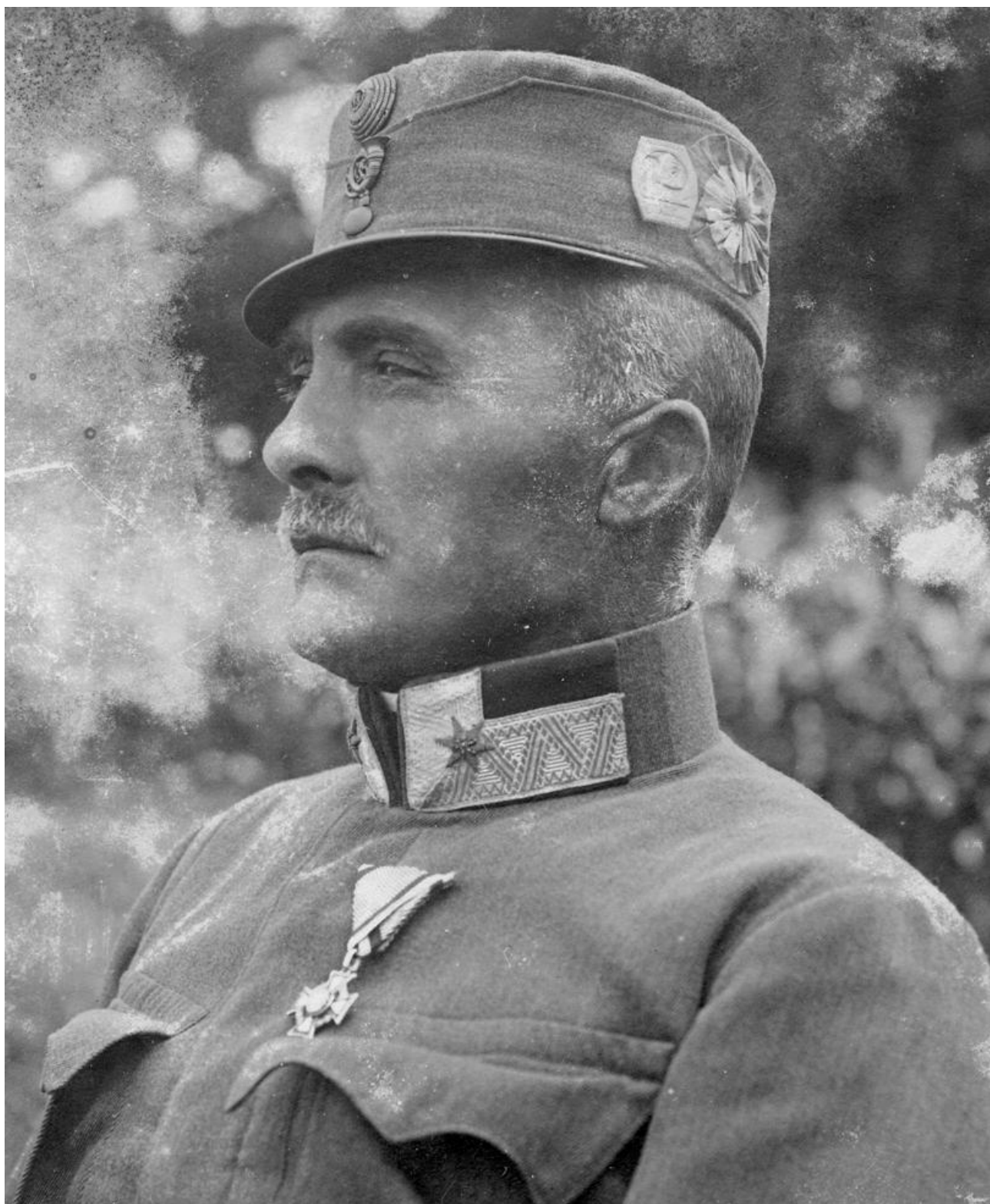
Методичні видання:

- 51. Баханов К.О. Професійний довідник вчителя історії. Основа, 2012. 239 с.
- 52. Левітас Ф.Л., Салата О.О. Методика викладання історії. Посібник вчителя. Основа, 2006. 96 с.
- 53. Пометун О. Методика навчання історії в школі. Київ: Генеза, 2005. 328 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Тарнавський Мирон Омелянович

Джерело:

<https://photo-lviv.in.ua/zhyttia-i-smert-ukrainskoho-polkovodtsia-henerala-myrona-tarnavskoho/>

Додаток Б

о. Омелян Тарнавський (батько генерала) в церкві с. Барилова, 1915 р.

Джерело:

https://shron1.chtyvo.org.ua/Pankevych_Oleh/Heneral_Myron_Tarnavskiyi.pdf

Четар австрійської армії Мирон Тарнавський

Джерело:

https://shron1.chtyvo.org.ua/Pankevych_Oleh/Heneral_Myron_Tarnavskyi.pdf

**Отаман Мирон Тарнавський – командант вишколу УСС, Розвадів
1916 р.**

Джерело:

https://shron1.chtyvo.org.ua/Pankevych_Oleh/Heneral_Myron_Tarnavskyi.pdf

Додаток Г

Труна перед винесенням на Святоюрську площу*Джерело:*

https://shron1.chtyvo.org.ua/Pankevych_Oleh/Heneral_Myron_Tarnavskiyi.pdf

План-конспект гурткового заняття «Історія України»

Урок --

Дата -----

10 клас

Тема: Генерал Мирон Тарнавський.

Мета:

навчальна:

- ознайомити учнів з основними етапами та подіями боротьби українського народу за свою державність протягом історії; / *інформаційна*

- визначити ключові постаті, які відіграли важливу роль підчас Першої світової війни; / *інформаційна*

- охарактеризувати суспільні зміни як історичне та політичне явище; / *інформаційно-просторова*

- проаналізувати вплив боротьби за державність на формування української національної ідентичності; / *інформаційно-логічна*

- навчити розпізнавати за зовнішніми ознаками портрети історичних діячів; / *інформаційна*

розвивальна:

- розвивати пам'ять учнів, набути під час вивчення навчального матеріалу (на основі письмових та усних відповідей, метод «Мозковий штурм»); / *логічна, інформаційна*

- розвивати в учнів вміння працювати із письмовими історичними джерелами (на основі роботи з історичними документами); / *інформаційна, логічна*

- розвивати вміння учнів установлювати причинно-наслідкові зв'язки, робити висновки і порівняння (на основі роботи з джерелами із підручника, ілюстраціями); / *інформаційна, логічна*

- формувати критичне мислення (на основі виконання домашнього завдання); / *логічна, інформаційна*

виховна:

- виховувати у школярів повагу до історичного минулого (на основі постаті Мирона Тарнавського); / *логічна, інформаційна*

- формувати навички роботи з ілюстраціями із підручника; / *інформаційна*

- формувати комунікативну компетентність шляхом усних та письмових відповідей, міркувань (метод «Мозковий штурм»); / *мовленнєва, логічна*

- виховувати інтерес до історії (на основі постаті Мирона Тарнавського); / *аксіологічна, особиста*

- виховувати в учнів непримиренне ставлення до жорстокості та насильства (на основі вивчення подій Першої світової війни) / *аксіологічна, особиста*

- формувати інтерес учнів до творчої діяльності (на основі виконання домашніх завдань). / *інформаційна, логічна*

- виховувати вміння працювати в колективі (на основі парної роботи з ілюстраціями на встановлення відповідності) / *хронологічно-логічна*

- виховувати уявлення про імперію, як невід'ємну складову загальнолюдської культури. / інформаційна, логічна

Тип уроку: вивчення нового матеріалу, формування вмінь та навичок

Обладнання книга «Генерал Мирон Тарнавський»: Галицька Видавнича спілка, 2005 р., презентація, проектор, роздатковий матеріал, контурна карта.

Основні дати: 1869–1938 – роки життя Мирона Тарнавського; 28 лип. 1914 р. – 11 лист. 1918 р. – Перша світова війна; 1907 р. – наказ австро-угорської армії, який встановлював, що старшини повинні протягом трьох років освоїти рідну мову домінуючої частини полку; 26 жовтня 1914 р. – бій під Строчовичами.

План уроку

1. Від дитини до генерала УГА.
2. Участь Тарнавського у ПСВ.

Доза часу	Етап уроку	Навчально-виховна діяльність вчителя	Навчально-виховна діяльність учня	Примітки
2 хв	I. Організаційний	Взаємне привітання. Перевірка готовності учнів до уроку. Організація уваги учнів: побажання гарного настрою, цікавої роботи, нових знань та відкриттів 		
7 хв	II. Перевірка домашнього завдання		<u>Усна відповідь</u> 1. Коли розпочалась ПСВ? 2. Яких українських діячів під час ПСВ ви знаєте? 3. Якою державою була Україна в політичному відношенні? <u>Дошка</u> «Розшифруй анаграму» • йніва (війна) • ромин (Мирон) • рістціль (стрільці) <u>Карта</u> Позначте на карті територію сучасної України, яка знаходилась під владою Австро-Угорщини	логічна логічна інформаційна, логічна

	Мирона Тарнавського до військової та громадської діяльності. /інформаційна • Мирон Тарнавський, який виріс у селі, де його батько був греко-католицьким священиком, з дитинства проявляв здібності та жвавість. Батько Мирона, вірячи, що навчання в міській гімназії допоможе його сину, відправив його туди. Однак Мирон не зміг адаптуватися до міського життя та чужомовної школи. Його успіхи в навчанні падали, і він відчував себе незатишно. Коли ж було вирішено повернути його до села, Мирон знову ожив і знову зосередився на навчанні. /інформаційна • 1889 року Мирон закінчив гімназію. На відміну від друга Івана Труша, який пішов вчитися на художника, Мирон мав вирішити, куди йти далі. Священиком він стати не хотів, юриспруденція, як у багатьох тогочасних політиків, його не вабила. Не було часу на роздуми, адже Мирона забрали в австрійську армію на рік. Після гімназії Мирон півроку навчався у військовій школі у Львові, а потім півроку служив у Бродах. Там він став лейтенантом. Можливо, Мирон хотів залишитися в армії, але це було нелегко. Українці тоді не дуже хотіли служити в австрійському війську. /інформаційна • Мирон влаштувався на роботу в адміністрації у Львові. Та невдовзі його знову запросили в армію. Цього разу Мирон погодився і став служити у 13-му батальйоні польових стрільців у місті Тарнів. Саме з цього й розпочалася військова кар'єра майбутнього генерала Мирона Тарнавського. /інформаційна 2. • 1915: Після одужання від поранення Мирон Тарнавський повертається на фронт у Карпатах. Зустрічає знайомих зі стрілецького легіону, серед яких Іван Косак, Степан Горук, Василь Старосольський та інші. /інформаційна • Січень 1916: Тарнавського призначають керівником вишколу Легіону УСС у Розвадові. Мета вишколу: Підвищити рівень підготовки стрільців. Навчити командирів малих підрозділів. В Розвадові проводять двомісячні курси для підстаршин, а в Трускавці - для старшин. Через вишкіл протягом війни проходять понад 10 тисяч людей. Легіон УСС стає значно сильнішим. /інформаційна • Хоча бої на Маківці та Лисоні 1915-1916 років частіше згадуються в українській історії, битва біля Семиківців восени 1915 року також була знаковою подією. <i>Що сталося:</i> Після невдалих спроб прорвати фронт біля річки Серет, австро-німецькі війська змушені були перейти до оборони. 7 жовтня	думаючи, метнувся до кухні. Тут служниця мила посуду. Я глянув на неї грізно та перестеріг, що застрілю її. Коли моя погроза не зробила сподіваного враження на дівчині, я прицілювся їй в обличчя та для більшого ефекту потягнув за язичок, щоби «тріснуло». «Тріснуло» добре, бо зчинився несподіваний гук, клуб диму, а далі дикий вереск поціленої дівчини» (Спогади. Мирон Тарнавський). Запитання. 1. Який вплив мала ситуація на малого Тарнавського? 2. Як це характеризує генерала? Бесіда. 1. Пригадайте з курсу історії України, за яких обставин почалась ПСВ? 2. Які держави першочергово втруtilись? Робота з історичним джерелом З нами йшли у наступ українські добровольці. Це, мабуть, найкращий відділ із усієї австрійської армії. Я дуже тішуся, що бачу тут вас. Я чув про ваші героїські вчинки. Чув я теж про вірність українського народу, що так багато вистраждав	Історична Логічна Аксіологічна логічна

		1915 року розпочався російський наступ між Семиківцями та Буркановом. Зав'язалися жорстокі бої, що перетворилися на позиційну війну. Зрештою, росіянам вдалося захопити Семиківці, створивши загрозу прориву фронту. <i>Чому битва важлива:</i> Семиківська битва була однією з найкривавіших битв на Галицькому фронті. Її результат міг суттєво вплинути на хід війни в регіоні. Ця битва продемонструвала мужність і стійкість українських січових стрільців, які воювали у складі австро-угорської армії. Важливо пам'ятати: Битва біля Семиківців - це не лише епізод Першої світової, але й важлива сторінка в історії українських визвольних змагань. Ця битва свідчить про героїзм і жертвовність українців, які боролися за свою свободу. <i>/ інформаційна</i> У Києві 20 листопада 1917 року Українська Центральна Рада оголосила Третій Універсал, проголосивши Українську Народну Республіку. Українські Січові Стрільці (УСС) у Галичині святкували цю подію у Пісочні, де був їхній штаб. Вони попросили дозвіл у свого командування на святкування, і Мирон Тарнавський, командир УСС, теж направив запит. У відповідь, 15 грудня 1917 року австрійське командування звільнило Тарнавського з посади і перевело його на інше місце служби. Це рішення лише підкреслило національні настрої на фронті. Новим командиром УСС став Осип Микитка. Пізніше Тарнавський очолив 16-й полк стрільців, який після повстання проти гетьмана повернувся до Кракова. Таким чином, протягом 1914-1918 років, Мирон Тарнавський пройшов шлях від командира в австрійській армії до керівника українського національного збройного формування в Галичині та Буковині. Його внесок був дуже важливим для національної революції 1917-1920 років. <i>/ інформаційна</i>	під ворогом. Ви слава і хвала української нації. Бесіда. - Як цю цитату можна застосувати у сучасності? - Які бої були героїчними? - Чи відверто говорить Карл Габсбург? Чи є у джерелі щось таке, що вас насторожує? Робота з таблицею <table border="1"> <thead> <tr> <th>Дата</th><th>Основні битви</th><th>Результати військових дій</th><th>Вплив на подальший хід війни</th><th>Позиції світової історії</th></tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1914</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr> <td>1915</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr> <td>1916</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr> <td>1917</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> </tbody> </table>	Дата	Основні битви	Результати військових дій	Вплив на подальший хід війни	Позиції світової історії	1914					1915					1916					1917					
Дата	Основні битви	Результати військових дій	Вплив на подальший хід війни	Позиції світової історії																									
1914																													
1915																													
1916																													
1917																													
6 хв	VI. Систематизація знань	* Робота із іграми та групова робота	Метод «Мозковий штурм» - Яка подія стала приводом для святкування Українськими Січовими Стрільцями у Пісочні 20 листопада 1917 року? - Що сталося з Мироном Тарнавським після того, як він звернувся до командування корпусу з проханням про дозвіл на святкування Третього Універсалу?? - Як розвивалася військова кар'єра Мирона Тарнавського під час Великої війни (1914-1918 рр.)?	хронологічно-логічна, інформаційна																									
3 хв	VII. Висновки	Мирон Тарнавський, народжений 29 серпня 1869 року в селі Барилів (тепер Львівська область),																											

		виріс у сім'ї священика греко-католицької церкви. Сім'я Тарнавських підтримувала українську культуру та освіту, що вплинуло на формування патріотичних поглядів Мирона. Навчаючись у гімназії та військовій школі, він спостерігав боротьбу українців за свої права та національне відродження, що надихнуло його на військову та громадську діяльність. - Під час Першої світової війни Тарнавський служив у австрійській армії, а пізніше став командиром Українських Січових Стрільців (УСС). У листопаді 1917 року, після проголошення Української Народної Республіки Третім Універсалом, він разом з УСС організував святкування цієї події, що призвело до його звільнення австрійським командуванням. Незважаючи на це, він продовжив свою військову кар'єру, очоливши 16-й полк стрільців. - Таким чином, Мирон Тарнавський зіграв важливу роль у національній революції 1917-1920 років, пройшовши шлях від командира австрійського підрозділу до керівника українського національного збройного формування, що боролось за незалежність України.		
1 хв	VIII. Домашнє завдання		На вибір: - Створіть інтелектуальну загадку (кросворд, вікторину, головоломки тощо) до теми - Створіть CV Мирона Тарнавського - Створіть особисту сторінку Мирона Тарнавського, використовуючи такі Інтернет-джерела: Інстаграм, Твітер, Фейсбук. Осучасніть постать.	

План-конспект уроку «Історія України»

Урок --

Дата -----

10 клас

Тема: Українські січові стрільці – перше в новітній історії національне військо.

Мета:

навчальна:

- ознайомити учнів з основними етапами та подіями боротьби українського народу за свою державність протягом історії; / *інформаційна*

- визначити ключові постаті, які відіграли важливу роль під час Першої світової війни; / *інформаційна*

- розкрити характерні риси Легіону УСС; / *інформаційно-просторова*

- розглянути основні бойові здобутки стрільців; / *інформаційно-логічна*

- з'ясувати особливості повсякденного життя усусів; / *інформаційна*

- охарактеризувати морально-етичні переконання січових стрільців; / *інформаційна*

- акцентувати увагу на їхніх здобутках у Першій світовій війні. / *інформаційна*

розвивальна:

- розвивати пам'ять учнів, набуту під час вивчення навчального матеріалу (на основі письмових та усних відповідей, метод «Мозковий штурм»); / *логічна, інформаційна*

- розвивати в учнів вміння працювати із письмовими історичними джерелами (на основі роботи з історичними документами); / *інформаційна, логічна*

- розвивати вміння учнів установлювати причинно-наслідкові зв'язки, робити висновки і порівняння (на основі роботи з джерелами із підручника, ілюстраціями); / *інформаційна, логічна*

- формувати критичне мислення (на основі виконання домашнього завдання); / *логічна, інформаційна*

виховна:

- виховувати у школярів повагу до історичного минулого (на основі постаті Мирона Тарнавського); / *логічна, інформаційна*

- формувати навички роботи з ілюстраціями із підручника; / *інформаційна*

- формувати комунікативну компетентність шляхом усних та письмових відповідей, міркувань (метод «Мозковий штурм»); / *мовленнєва, логічна*

- виховувати інтерес до історії (на основі постаті Мирона Тарнавського); / *аксіологічна, особиста*

- виховувати в учнів непримиренне ставлення до жорстокості та насильства (на основі вивчення подій Першої світової війни) / *аксіологічна, особиста*

- формувати інтерес учнів до творчої діяльності (на основі виконання домашніх завдань). / *інформаційна, логічна*

- виховувати вміння працювати в колективі (на основі парної роботи з ілюстраціями на встановлення відповідності) / *хронологічно-логічна*

- виховувати уявлення про імперію, як невід'ємну складову загальнолюдської культури. / *інформаційна, логічна*

Тип уроку: практичне заняття

Обладнання Історія України (профільний рівень): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти / В. С. Власов, С. В. Кульчицький. – Київ : Літера ЛТД, 2018. – 304 с., презентація, проектор, контурна карта.

Основні дати: серпень 1914 р. – формування Легіону УСС, 27-28 вересень 1914 р. – перше бойове хрещення УСС на Ужоцькому та Верецькому перевалах, квітень-травень 1915р – битва на г. Маківка, вересень 1916 р. – бій УСС на г. Лисоня

Особистості :Д. Вітовський, М. Галушинський, Г. Коссак, М. Тарнавський.

План уроку

1. Формування Легіону УСС
2. Перше бойове хрещення стрільців
3. Битви на горі Маківка та Лисоня
4. Культурно просвітницька робота січових стрільців

Доза часу	Етап уроку	Навчально-виховна діяльність вчителя	Навчально-виховна діяльність учня	Примітки
2 хв	I. Організаційний	Взаємне привітання. Перевірка готовності учнів до уроку. Організація уваги учнів: побажання гарного настрою, цікавої роботи, нових знань та відкриттів 		
7 хв	II. Перевірка домашнього завдання		<u>Усна відповідь</u> 1. Що означає термін «евакуація»? 2. Коли відбулась Галицька битва? 3. Які результати Горлицького прориву? <u>Дошка</u> «Розшифруй анаграму» • куоапіяц (окупація) • ромин (Мирон) • рістціль (стрільці)	<i>логічна</i> <i>логічна</i> <i>інформаційна, логічна</i>

			Карта Позначте на карті територію сучасної України, яка знаходилась під владою Австро-Угорщини	просторова						
3 хв	III. Мотиваційний етап	Кожна епоха має своїх лицарів. Та ж епоха, у якій нація бореться за споконвічне право - бути незалежною, у ключові моменти породжує справжніх лицарів духу, провідників, чий мужній приклад і мудре слово допомагають вистояти навіть у найважчій боротьбі. Саме таким провідником був Мирон Тарнавський, генерал сотисячної Української Галицької Армії / інформаційна	Заповніть перші дві колонки таблиці. <table><tr><td>Що Знаю?</td><td>Що Хочу дізнатися?</td><td>Що Дізнався?</td></tr><tr><td></td><td></td><td></td></tr></table>	Що Знаю?	Що Хочу дізнатися?	Що Дізнався?				логічна
Що Знаю?	Що Хочу дізнатися?	Що Дізнався?								
3 хв	IV. Актуалізаційний етап		1. Яку епоху ми зараз вивчаємо? 2. Які характерні риси цієї епохи?	хронологічна логічна						
20 хв	V. Етап вивчення нового матеріалу	● Початок Першої світової війни дав українцям поштовх до активних дій у боротьбі за незалежність своєї держави. Хоча на 1914 р. не всі усвідомлювали ідею самостійності, проте прагнули до кращого для свого народу, навіть ціною власного життя. Саме початок серпня для Галичини ознаменував більшу політичну активність української еліти. Вони заснували політичну організацію. / інформаційна ● Уже від початку Першої світової війни російський уряд не приховував свого наміру окупувати Галичину, яка входила тоді до складу Австро-Угорщини, та приєднати її до своєї імперії, завершивши в такий спосіб справу «збирання Руських земель». ● Стурбовані таким розвитком подій, представники чільних українських галицьких партій (національно-демократична, соціал-демократична, радикальна та Координаційний центр захисту інтересів українців Австро-Угорщини) зібрались у Львові, де 1 серпня 1914 року створили спільний політичний орган – Головну Українську Раду (ГУР), яку очолив Кость Левицький. Галичани добре усвідомлювали, що, захопивши західноукраїнські землі, Росія почне нищити тут усе українське, як це відбувалося раніше на підвладній Москві території Наддніпрянської України. ● Для збройного захисту українства галицькі політики вирішили створити національний військовий Легіон Українських січових стрільців (УСС), що в майбутньому мав стати осердям української національної армії. Для реалізації цього задуму 4 серпня 1914 року у Львові було створено Українську Бойову Управу (УБУ), яка почала працювати над створенням Легіону УСС. Бійців	Тож, коли розпочалася Перша світова війна? Яку назву вона отримала? Робота з джерелом. «Андрій Григорій Трух (церковний діяч, служив у легіоні УСС) згадував: «Коли... Австрія оголосила війну Сербії, а водночас і загальну мобілізацію, я не думав, що незабаром і я стоятиму у військових рядах. Оскільки з мого села Гірного відійшли чоловіки та юнаки на війну, я став почуватися так самотньо і ніяково, що не витерпів і одного дня вибрався до Стрия, щоб вступити добровольцем до австрійської армії. Коли я став просити австрійського старшину, навколо якого збиралися скликані вояки, щоб він виконав бажання хороброго Гриця, він тільки сказав мені: “Ой не ходи, Грицю, на ту зарваницю!” – і я, не скуштувавши навіть	логічна логічна						

цього підрозділу згодом почали називати «усусами».
/інформаційна

Дата	Подія
Кінець серпня 1914 р	Формування першої (Д. Вітовський) і другої (Е. Коник) сотні у Львові
30 серпня 1914 р.	Передислокація легіону УСС до Стрия
3 вересня 1914 р.	Складення січовиками присяги
Початок вересня 1914 р.	Передислокація січовиків на Закарпаття
27—28 вересня 1914 р	Перші бої січовиків на Ужоському і Верешькому перевалах

військового “цвібаку” І, вернувся додому – товкти кашу з молоком... І хтозна, доки я був би забавлявся в “кашюїда”, якби у Львові не розпочала свою діяльність Головна Українська Рада й Бойова Управа. На їхній спільний маніфест, звернений до української молоді із закликом ставати під жовто-блакитний прапор Українського Січового Стрілецтва для збройної розправи з москалями, відгукнулася не тільки молодь, а й усе українське національно свідоме громадянство Галичини. Справою організації Українського Легіону захопилося не тільки юнацтво, але й старші громадяни, весь народ, незважаючи на стан і політичні переконання. На утримання добровольців посипалися з усіх сторін щедрі пожертви. Посилали окремі особи й громади, навіть цілі села. Наприклад, Гаї коло Львова харчували задарма протягом місяця цілу сотню УСС. За місяць серпень український народ, селянський, зібрав кілька тисяч корон грішми, дорогоцінностями й продуктами. Пожертви складали всі: багаті й убогі, фахівці з різних професій, робітники й селяни. Навіть австрійські вояки, українці, вже мобілізовані в армію, посилали свої дрібні лепти. Для прийому добровольців було створено повітові й громадські комітети. Добровольці прибували просто до Львова або до своїх повітових міст. Молодь Галичини заворушилась і масово плила в ряди українського війська, захоплена довго не чутиим гаслом: “Війна за волю України!”»

Запитання.

• Дим з наших і московських шрапнелів сповив гору туманом, зносився над нею мов над вулканом. Щохвилини прошибали той дим блискавиці - то, рвалися шрапнелі. Не поодинокі, а так як пащі цілими батареями плювали ними по чотири, по шість, по десять. А їм відповідала гора, вибухами землі. В цих вибухах столітні потрощені смереки, фонтани каміння, а в суміш людської руки, ноги, людське м'ясо... Клекотіли по обох боках скоростріли, при землі гупали ручні гранати - здавалося гора рухається, дихає пеклом. Так минала година за годиною. Це був третій пам'ятний день московського наступу на Маківку. Змагалися дві сили. Одна сказала за всяку ціну візьму, а друга відповіла: за всяку ціну не віддам./ інформаційна

• Хоча бої на **Маківці та Лисоні 1915-1916** років частіше згадуються в українській історії, битва біля **Семиківців** восени 1915 року також була знаковою подією. *Що сталося:* Після невдалих спроб прорвати фронт біля річки Серет, австро-німецькі війська змушені були перейти до оборони. 7 жовтня 1915 року розпочався російський наступ між Семиківцями та Буркановом. Зав'язалися жорстокі бої, що перетворилися на позиційну війну. Зрештою, росіянам вдалося захопити Семиківці, створивши загрозу прориву фронту. *Чому битва важлива:* Семиківська битва була однією з найкривавіших битв на Галицькому фронті. Її результат міг суттєво вплинути на хід війни в регіоні. Ця битва продемонструвала мужність і стійкість українських січових стрільців, які воювали у складі австро-угорської армії. Важливо пам'ятати: Битва біля Семиківців - це не лише епізод Першої світової, але й важлива сторінка в історії українських визвольних змагань. Ця битва свідчить про героїзм і жертвність українців, які боролися за свою свободу. / інформаційна

• У Києві 20 листопада 1917 року Українська Центральна Рада оголосила Третій Універсал,

1. З'ясуйте, про що в ньому йдеться; коли відбулися описані події?
2. Визначте, як автор ставиться до подій, про які розповідає, чому саме так.
3. Виберіть рядки, що свідчать про масовий рух добровольців серед українського населення та про підтримку цього руху населенням

Логічна

Аксіологічна

Логічна

Бесіда.

1. Про яку битву йде мова?
2. Коли відбулась дана битва?
3. Які враження у вас викликає даний спогад?

логічна

Самостійна робота учнів з підручником та заповнення таблиці

Бойовий шлях Легіону УСС

Дата	Подія

Робота з історичним джерелом

З нами йшли у наступ українські добровольці. Це, мабуть, найкращий відділ із усієї австрійської армії. Я дуже тішуся, що бачу тут вас. Я чув про ваші героїські вчинки. Чув я теж про вірність українського народу, що так багато вистраждав під ворогом. Ви слава і хвала української нації.

Бесіда.

1. Як цю цитату можна застосувати у сучасності?
2. Які бої були героїчними?

		проголосивши Українську Народну Республіку. Українські Січові Стрільці (УСС) у Галичині святкували цю подію у Пісочні, де був їхній штаб. Вони попросили дозвіл у свого командування на святкування, і Мирон Тарнавський, командир УСС, теж направив запит. У відповідь, 15 грудня 1917 року австрійське командування звільнило Тарнавського з посади і перевело його на інше місце служби. Це рішення лише підкреслило національні настрої на фронті. Новим командиром УСС став Осип Микитка. Пізніше Тарнавський очолив 16-й полк стрільців, який після повстання проти гетьмана повернувся до Кракова. Таким чином, протягом 1914-1918 років, Мирон Тарнавський пройшов шлях від командира в австрійській армії до керівника українського національного збройного формування в Галичині та Буковині. Його внесок був дуже важливим для національної революції 1917-1920 років./ <i>інформаційна</i>	3. Чи відверто говорить Карл Габсбург? Чи є у джерелі щось таке, що вас насторожує? Робота з таблицею <table border="1"> <thead> <tr> <th>Дата</th><th>Основні події</th><th>Результати військових дій</th><th>Вплив на подальший хід війни</th><th>Події світової історії</th></tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1914</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr> <td>1915</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr> <td>1916</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr> <td>1917</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> </tbody> </table>	Дата	Основні події	Результати військових дій	Вплив на подальший хід війни	Події світової історії	1914					1915					1916					1917					
Дата	Основні події	Результати військових дій	Вплив на подальший хід війни	Події світової історії																									
1914																													
1915																													
1916																													
1917																													
6 хв	VI. Систематизація знань	* Робота із іграми та групова робота	Метод «Мозковий штурм» 1) Яка подія стала приводом для святкування Українськими Січовими Стрільцями у Пісочні 20 листопада 1917 року? 2) Що сталося з Мироном Тарнавським після того, як він звернувся до командування корпусу з проханням про дозвіл на святкування Третього Універсалу? 3) За яких обставин і коли був створений Легіон УСС? 4) З ініціативи кого та з якою метою було його створено? 5) Як ставилась австрійська влада до Легіону УСС? 6) Назвіть імена видатних ватажків «усусів». 7) В якій битві УСС зазнав найбільше втрат? https://learningapps.org/view14281698	хронологічно-логічна, інформаційна																									
3 хв	VII. Висновки	• Для збройного захисту українства галицькі політики вирішили створити національний військовий Легіон Українських січових стрільців (УСС), що в майбутньому мав стати осердям української національної армії. Для реалізації цього задуму 4 серпня 1914 року у Львові було створено Українську Бойову Управу (УБУ), яка почала працювати над створенням Легіону УСС. Бійців цього підрозділу згодом почали називати «усусами». • Хоча бої на Маківці та Лисоні 1915-1916 років частіше згадуються в українській історії, битва																											

		біля Семиківців восени 1915 року також була знаковою подією. <i>Що сталося:</i> Після невдалих спроб прорвати фронт біля річки Серет, австро-німецькі війська змушені були перейти до оборони. 7 жовтня 1915 року розпочався російський наступ між Семиківцями та Буркановом. Зав'язалися жорстокі бої, що перетворилися на позиційну війну. Зрештою, росіянам вдалося захопити Семиківці, створивши загрозу прориву фронту. <i>Чому битва важлива:</i> Семиківська битва була однією з найкривавіших битв на Галицькому фронті. Її результат міг суттєво вплинути на хід війни в регіоні. Ця битва продемонструвала мужність і стійкість українських січових стрільців, які воювали у складі австро-угорської армії. Важливо пам'ятати: Битва біля Семиківців - це не лише епізод Першої світової, але й важлива сторінка в історії українських визвольних змагань. Ця битва свідчить про героїзм і жертвність українців, які боролися за свою свободу. • Таким чином, Д. Вітовський, М. Галуцинський, Г. Коссак, М. Тарнавський зіграли важливу роль у національній історії		
1 хв	VIII. Домашнє завдання		На вибір: • Створіть інтелектуальну загадку (кросворд, вікторину, головоломки тощо) до теми • Створіть CV Д. Вітовський, М. Галуцинський, Г. Коссак, М. Тарнавський (на вибір) • Створіть особисту сторінку Д. Вітовський, М. Галуцинський, Г. Коссак, М. Тарнавський (на вибір) використовуючи такі Інтернет-джерела: Інстаграм, Твітер, Фейсбук. Осучасніть постать.	